Rudolf Matz

PRVI NAUK O GLAZBI

Šipuš
Krešo
u.G. I d

Šipuš I ol

36.—

Rudolf Matz

PRVI NAUK O GLAZBI

Kad sam se spremao, da ovom knjigom ispunim prazninu u našoj glazbeno-pedagoškoj literaturi, namijenjenoj općenitoj prosvjeti naroda, nisam time mislio napisati skroz originalno djelo, koje bi sastavio bez obzira na sve ono, što je na tom polju do sada stvoreno. Naprotiv, kontrolirajući svoje iskustvo, proučio sam svu domaću literaturu i zamjeran broj stranih djela, pa sam kod sastavljanja ove knjige upotrebio sve ono, što je već postalo općom glazbenom svojinom.

A da sam mogao tako postupati, pomoglo mi je iskustvo, što sam ga stekao svojim desetgodišnjim radom kao osnivač i artistički vođa „Glazbenog društva intelektualaca“, kao zborovođa Hrvatskog obrtničkog pjevačkog društva „Sloboda“ i Hrvatskog seljačkog pjevačkog društva „Frankopan“ u Bukovcu kraj Zagreba, zatim kao glavni tajnik i zborovođa Hrvatskog pjevačkog saveza — tu sam upoznao i prilike i potrebe svih naših pjevačkih zborova, različitih i po socijalnom sastavu i po umjetničkom razvoju — a ne manje i kao učitelj pjevanja na zagrebačkim srednjim školama, kao ravnatelj oblasnog tečaja za zborovođe, te napokon kao nastavnik Drž. muzičke akademije u Zagrebu.

Potrebu, da ovo svoje iskustvo putem ove knjige predam i drugima, osjetio sam naročito onda, kad smo pred nekoliko godina u Glazbenom društvu intelektualaca osnovali — za sistematsko odgajanje mlađe generacije neophodno potrebne — pripravne zborove, i to „Dječački zbor“ (od 8 do 13 godina) i „Studio“ kao mješoviti zbor, u koji ulaze pjevači poslije mutacije i spremaju se za nastup u „Matici“ društva, u koju se opet primaju samo pjevači s potpuno zrelim glasom i s potrebnom glazbenom naobrazbom (oko 20 godina).

Ovaj „Prvi nauk o glazbi“ namijenjen je stoga u prvom redu ambicioznijim članovima pjevačkih zborova, pogotovo kad kod nas dosad većina pjevača nije poznavala dovoljno note, a naročito ih ne zna čitati prima vista (na prvi pogled).

Kao školska knjiga obuhvaća „Prvi nauk o glazbi“ u glavnom gradivo prvog razreda srednjih škola, dok će pojedine odlomke moći s lakoćom tumačiti i učitelj u III. i IV. razredu pučkih škola.

Ova knjiga može poslužiti i samoukima, jer će tu naći preglednim načinom prikazane sve glazbene probleme, bez kojih se ne može preći na praktično glazbovanje odnosno pjevanje u zboru.

Zborovođama, učiteljima glazbe na srednjim i njima sličnim školama i pučkim učionama, dobro će doći ova knjiga kao priručnik, jer će u njoj naći razne upute za praktičan rad i za njihova školska predavanja.

—■—

Gradivo, što ga obrađuje „Prvi nauk o glazbi", dosta je skromno, ali je zato zaokruženo i povezano u cjelinu. Svrstano u šest poglavlja sadržaje ove glazbene discipline: Sigurnost intonacije u C-dur-ljestvici, rješavanje najvažnijih ritmičkih problema u svim mjerovrstama, pravila tvorbe glasa, deklamacije, disanja, postava i resonancije glasa.

Kao informativno djelo ova je radnja prilično ograničena, jer sam kod njezinog sastavljanja posvetio svu pažnju metodičkoj obradbi temeljnih glazbenih istina. Višegodišnjim praktičnim studijem došao sam do uvjerenja, da je bolje uzeti s početnikom manje ali zato temeljito obrađenog gradiva, nego opteretiti ga mnoštvom teoretskog materijala i oduzeti mu tako učenjem raznih pravila i do onda nepoznatih mu riječi volju za sistematski glazbeni rad. Bilo je ljudi, koji radi teorije nisu od svoga učitelja mogli saznati, što je zapravo glazba. Stoga sam iskušao poseban sistem, po kojemu nije učenik ili pjevač odsuđen da potpuno pasivno prati — više puta prilično neinteresantna — razglabanja učitelja, već da usko surađuje s učiteljem, imajući od prvog časa priliku, da istakne i razvije svoje individualne sposobnosti. Pa i samouci moći će tom metodom steći priličnu glazbenu naobrazbu, ako po dvojica uče zajedno, i to tako, da — navlastito kod diktata — izmjenjuju ulogu učitelja i učenika.

Zagreb, na Uskrs 1929.

SADRŽAJ.

Sva poglavlja uče se redom, jedino se III. i IV. uzimaju zajedno.

Glazba **Glazba je umjetnost, koja glasovima ili tonovima prikazuje osjećaje ljudske duše.**

Evo nekoliko naziva ostalih umjetnosti: slikarstvo, kiparstvo, ples, pjesništvo.

Glas **Izražajno sredstvo glazbene umjetnosti je glas ili ton, koji nastaje, ako neko tijelo pravilno zatitra.**

Glas razabiremo uhom, a za ljude, koji raspoznavaju pojedine glasove, velimo, da posjeduju glazbeni sluh ili da imaju sluha.

Od ostalih umjetnosti ima također svaka svoje izražajno sredstvo. Slikarstvo se izrazuje pomoću boja, kiparstvo raznim oblicima, izrađenim u kovini, kamenu, drvu ili glini. Izražaj pjesništva jesu stihovi, dok se ples izrazuje raznim pokretima tijela.

Glas, koji se u glazbi upotrebljava, posjeduje ova svojstva:

1. **dužinu,**
2. **visinu,**
3. **jačinu,**
4. **boju.**

Glas može biti duljeg ili kraćeg trajanja, viši ili niži, glasniji ili tiši, a može biti i raznih boja. Ženski glasovi razlikuju se po boji od dječjih, a ovi opet od muških glasova.

Zvukom nazivamo glasove izvađane na pojedinim glazbalima ili glazbenim instrumentima. Glasove i zvukove, koji ne posjeduju navedena četiri svojstva, označujemo raznim imenima prema njihovim osebinama, kao na pr. psikanje, vikanje, buka, šum, vrisak, grmljavina i t. d.

Vremenska jedinica Kao što je u običnom životu razdijeljeno vrijeme na sate, minute i sekunde, tako je isto razdijeljeno i kod pjevanja na pojedine odsjeke, od kojih uzimamo za jedinicu vrijeme potrebno, da nabrojimo jedan ili da jednom mahnemo rukom. Ovaj **odsjek vremena** — koji traje od prilike jednu sekundu — zove se u glazbi: **vremenska jedinica.**

Vremenske jedinice mogu biti naglašene i nenaglašene (teške i lake; jake i slabe).

Naglašena vremenska jedinica

teza

—

Nenaglašena vremenska jedinica

arza

◡

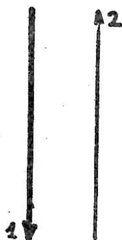
Mjera **Pravilno izmjenjivanje naglašenih** (teza) **i nenaglašenih vremenskih jedinica** (arza) **zove se mjera ili takt.**

a) — ◡ — ◡ — ◡ — ◡
1, 2, 1, 2, 1, 2, 1, 2,

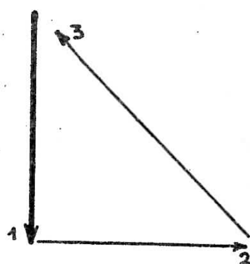
b) — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡
1, 2, 3, 1, 2, 3, 1, 2, 3,

Mjere, koje se sastoje iz dvije vremenske jedinice, zovu se dvodjelne mjere, a one, koje se sastoje iz tri vremenske jedinice, zovu se trodjelne. Dvodjelne i trodjelne jesu jednostavne mjere, jer imaju samo jednu tezu. Kod dvodjelnih mjera slijedi iza svake teze po jedna arza (primjer a), **a kod trodjelnih slijede iza svake teze po dvije arze** (primjer b). Dvodjelne mjere brojimo **jedan**-dva, a mašemo **dolje**-gore, a trodjelne mjere brojimo **jedan**-dva-tri, a mašemo **dolje**-desno-gore.

Dvodjelne mjere

Trodjelne mjere

O mahanju Mjere se mašu (taktiraju) podlakticom desne ruke. Palac, kažiprst i srednji prst skupljeni su, kao da držimo olovku. Prstenjak i mali prst stoje slobodno postrance. Prije nego što smo počeli mahati, dižemo podlakticu tako, da dolaze prsti u visinu ramena. Na **jedan** spuštamo ruku prema naprijed do vodoravnog položaja; na **dva** odbacujemo ju postrance; na **tri** dižemo opet do ramena. (Primjer b). Nadlaktica stoji kod prvog udarca uz tijelo, na **dva** udaljuje se postrance, ali ne previše, na **tri** je opet uz tijelo.

Prva vježba. 1. Učitelj maše dvodjelnu mjeru, pjevači broje glasno: jedan, dva. **Jedan** naglasuju malo jače (teza), **dva** izgovaraju malo tiše (arza).

2. Učitelj maše trodjelnu mjeru, pjevači broje glasno: jedan dva tri. **Jedan** malo jače (teza), **dva** (arza) i **tri** (arza) malo tiše.

3. Pjevači broje i mašu istodobno dvodjelnu mjeru.

4. Pjevači broje i mašu istodobno trodjelnu mjeru.

5. Učitelj mašući izmjenjuje dvodjelnu i trodjelnu mjeru po svojoj volji, a pjevači broje tako, kako on maše.

Opaska. *Za pjevače, koji treću i četvrtu vježbu dobro i točno rade, velimo, da mašu „u taktu" ili da „drže takt", dok za one, koji rade krivo, t. j. za one, koji se kod mahanja žure ili zaostaju, odnosno koji mašu nejednako, velimo, da ne mašu „u taktu" ili da „nemaju takta", t. j. nemaju osjećaja za mjeru ili takt.*

Kajde **Da možemo točno odrediti duljinu svakog pojedinog glasa, označujemo glasove posebnim znakovima jajolikog oblika, koji se zovu kajde ili note.**

Četvrtinska kajda U prvo vrijeme učenja uzimati ćemo za vremensku jedinicu isključivo **četvrtinsku kajdu:**

Četvrtinska kajda ili kraće četvrtina sastoji se od ispunjene glavice jajolikog oblika i vrata, koji bilježimo s lijeve strane glavice prema dolje ili s desne prema gore.

To ćemo laglje zapamtiti, ako znademo, da se kajde bilježe odozdo prema gore

Oznaka mjere **Mjere označujemo razlomkom. Brojnik razlomka pokazuje, iz koliko se vremenskih jedinica sastoji mjera, a nazivnik, kakvu kajdu uzimamo za vremensku jedinicu.**

Brojnik razlomka pokazuje, koliko se broji, a nazivnik, što se broji.

$\frac{2}{4}$ brojnik / nazivnik

Broj **dva** pokazuje, da se mjera sastoji iz dvije vremenske jedinice, a broj **četiri** označuje četvrtinu kao vremensku jedinicu. Prema tomu je $\frac{2}{4}$ znak za dvočetvrtinsku, a $\frac{3}{4}$ za točetvrtinsku mjeru.

Tinac Radi boljega pregleda stavljamo iza svake mjere okomiti potez „tinac" (Taktstrich), a na svršetku dva tinca

Opaska. *Naziv „mjera" ima dvostruko značenje. Njime označujemo u prvom redu sve vremenske jedinice između dva tinca. Kako veća ili manja množina ovakovih mjera — zapravo jedinica mjere — tvori „odlomak", a više odlomaka „glazbeni stavak", to nam riječ „mjera" označuje i vrst mjere („mjerovrst"), u kojoj je pisan pojedini odlomak i cijeli glazbeni stavak. Stavak A sastoji se iz četiri „mjere", a pisan je u dvočetvrtinskoj mjeri. Stavak B sastoji se iz dvije „mjere", a pisan je u tročetvrtinskoj mjeri*

Druga vježba. 1. Učitelj će napisati četiri dvočetvrtinske mjere (primjer A), a pokraj toga dvije tročetvrtinske mjere (primjer B). Pjevači uzimaju u ruke olovke i na dani znak udaraju složno njima o klupu ili o koji tvrdi predmet toliko puta, koliko je napisano kajda. Prije početka primjera A broji učitelj unaprijed: jedan, dva; a prije početka primjera B jedan, dva, tri. U prvo vrijeme učitelj maše i broji glasno cijelu vježbu, kasnije ne broji ništa nego samo maše.

2. Učitelj zadaje: napišite a) dvije dvočetvrtinske mjere, b) tri dvočetvrtinske mjere, c) tri tročetvrtinske mjere, d) jednu dvočetvrtinsku mjeru, e) četiri tročetvrtinske mjere, ispunjene četvrtinskim kajdama. Nakon što su pjevači napisali pojedine primjere, udaraju ih olovkama ili pljošću rukama. Kod udaranja olovkama ne smiju pjevači držati ruku više od dva decimetra, isto tako ne smiju kod pljeskanja rastavljati odviše ruke.

Uputa. *Ove se vježbe rade polagano, tako, da četvrtinka traje od prilike jednu sekundu (♩ = 60), a opetuje se svaka pojedina toliko puta, dok nije postignut potpuni sklad. Kad su se pjevači malo snašli, nadovezuju vježbu B bez stanke na vježbu A opetujući obje po nekoliko puta*

Nakon toga ispituje učitelj sve pjevače pojedince, da se uvjeri o njihovim glazbenim sposobnostima, koje će se već i kod ovih vrlo jednostavnih vježba jasno ispoljiti. Slabije nadarene ispravlja i pomaže im na taj način, da ih premjesti uz naprednije pjevače, koji ove vježbe rade točno i izrazito, jer će tako i u manje nadarenim pjevačima probuditi i razviti osjećaj za mjeru ili takt.

Znakovi opetovanja Odlomke, koji se kod izvađanja moraju opetovati (repetirati), stavljamo među znakove opetovanja.

A B C

Kod jednostavnog znaka opetovanja A ponavljaju se mjere s desne strane, kod dvostrukog znaka B ponavljaju se mjere s lijeve i s desne strane, a kod jednostavnog znaka opetovanja C ponavljaju se mjere s lijeve strane znaka. Gore navedeni primjer izvađa se najprije dva puta od A do B, zatim dva puta od B do C.

Stanke **Ako za vrijeme jedne ili više vremenskih jedinica moramo prestati s glazbovanjem odnosno s pjevanjem, ispunjujemo te jedinice umjesto s kajdama sa stankama** (pauzama).

Četvrtinska stanka **Četvrtinskoj kajdi odgovara četvrtinska stanka,** koje ima dva oblika: 𝄽 ~. Prvi oblik upotrebljava se više kod štampanih kajda, a drugi oblik sličan pisanom slovu *u* više kod rukom pisanih kajda.

Ritam Do sada su sve vježbe protekle jednolično kao kucanje ure ili čovječjeg bila, tek je razlika između teza i arza označivala pojedine mjere i mjerovrste. Uporabom stanka nestaje ovog jednoličnog bila (pulsa), i unutar svakog pojedinog takta mogu nastati promjene, kao na pr.

1. 2/4 — a, b, c; d, e, f

2. 3/4 — a, b, c; d, e, f

Redoslijed glasova i stanka, po kojemu dobiva glazbeni stavak određeno gibanje, zove se ritam.

Opaska. *Mjera je okvir, u koji je stavljen ritam. Ritam je u glazbi ono, što je kostur u čovječjem tijelu. Na slabom i kržljavom kosturu ne može biti izgrađeno lijepo i savršeno tijelo. Tako isto nema glazbe bez čvrstog i izrazitog ritma. Jedan znameniti njemački glazbenik rekao je: „U početku bijaše ritam". Zato i ova naša knjiga počimlje zapravo s ritmom, na čiju izvedbu moramo osobito paziti. Veli se: Ova je pjesma otpjevana ritmički dobro ili ritmički loše. Oštar i izrazit ritam najveća je odlika dobre izvedbe. Slab i mlitav ritam mogu pokvariti dojam svake pa i najbolje skladbe.*

Treća vježba. 1. Učitelj vježba sa zborom sve ritme 1. i 2. primjera udaranjem i pljeskanjem.

2. Učitelj maše desnom rukom mjeru, a učenici plješću. Od vremena do vremena diže učitelj lijevu ruku, na što prestaju učenici s pljeskanjem tako dugo, dok je učiteljeva lijeva ruka u zraku.

Ritmički diktati

1. a $\frac{2}{4}$

b $\frac{2}{4}$

2. a $\frac{3}{4}$

b $\frac{3}{4}$

Uputa. *Učitelj će napisati na ploču oznake mjere i određen broj tinaca, na što će pjevači ove prazne mjere prepisati svaki u svoju bilježnicu.*

1. a $\frac{2}{4}$

b $\frac{2}{4}$

Zatim će brojeći takt, olovkom ili težim nekim predmetom udarati ritam. Onu vremensku jedinicu, za vrijeme koje se čuje udarac, ispunjuju pjevači kajdom, a onu, kod koje udarac izostane, ispunjuju stankom. U svim vježbama pod ***a****, staviti će vratove s desne strane glavice prema gore, a u svim vježbama pod* ***b****, s lijeve strane prema dolje. Sve vremenske jedinice vježbe* ***b*** *moraju biti točno ispod odgovarajućih jedinica vježbe* ***a****.*

U prvo vrijeme mogu si pjevači pomoći tako, da za vrijeme diktiranja napišu u bilježnicu umjesto četvrtina točke, a mjesta, gdje dolaze stanke, ostave prazna. Nakon svršetka diktiranja umeću stanke, a točke izrađuju u četvrtine.

Kad je većina pjevača ispunila taktove, pita učitelj naprednije pjevače pojedince, a ostali paze, pa ako su ispustili koju mjeru, ispunjaju istu, a ako su koje mjesto krivo zapisali, popravljaju pogrješke. Iza toga bilježi se na ploči ispravak, i to tako, da pojedini pjevači pišu napamet po dva ili više takta vježbajući se u glazbenom pamćenju.

Nakon što su svi pjevači ispravili učinjene pogrješke, vježba učitelj cijeli zbor najprije ***a****, a onda* ***b*** *vježbu. Zatim dijeli zbor na dva jednaka dijela. Prvi dio plješće vježbu* ***a****, dok u isto vrijeme drugi dio udara dlanom o klupu vježbu* ***b****. Kad je postignut sklad, izmjenjuju pjevači vježbe.*

Vježbajući ove primjere moraju pjevači točno izdržati vrijednost kajda, tako, da kod udaranja drže olovke na klupi, a kod pljeskanja oba dlana zajedno barem jednu sekundu. Ako među pojedinim kajdama nema stanke, dižu nakon prve kajde naglo olovku i odmah zatim udaraju drugu kajdu, tako, da u izvedbi slijedi jedna kajda što bliže iza druge. Naravno sve kajde moraju biti potpuno izdržane.

PAMTI: Dok traje kajda, olovka je na klupi a dlanovi su zajedno; dok traje stanka, olovka je u zraku a ruke su rastavljene! Ne drži dlanove zajedno i olovku na klupi, dok traje stanka!

Sastavljene mjere **Spajanjem dviju ili više jednostavnih mjera nastaju sastavljene mjere.**

Sastavljene mjere imaju toliko teza, iz koliko su jednostavnih mjera nastale. Prva teza dobiva najjači naglasak, a ostale redom slabije.

A | — ◡ | — ◡ |
1 2 1 2

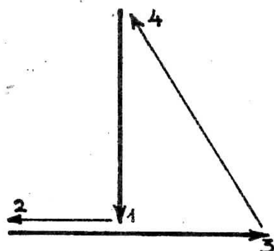
| = ◡ — ◡ |
1 2 3 4

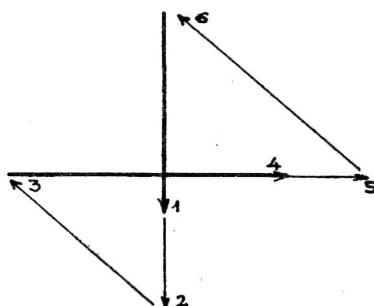
B | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ |
1 2 3 1 2 3

| = ◡ ◡ — ◡ ◡ |
1 2 3 4 5 6

Četverodjelna mjera postala je iz dviju dvodjelnih mjera (primjer A), a šesterodjelna mjera postala je iz dviju trodjelnih mjera (primjer B).

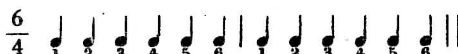
Četverodjelna mjera broji se **jedan**, dva, **tri**, četiri, a maše se **dolje**-lijevo-**desno**-gore (primjer A). Šesterodjelna mjera broji se **jedan**, dva, tri, **četiri**, pet, šest, a maše se **dolje**-dolje-lijevo-**desno**-desno-gore (primjer B).

četveročetvrtinska mjera | šesteročetvrtinska mjera

Kao oznaka za $\frac{4}{4}$ mjeru postoji još i znak **C**

Četvrta vježba. 1. Učitelj maše najprije četverodjelnu, onda šesterodjelnu mjeru. Pjevači plješću i naglašuju teze.

2. Učitelj maše naizmjence sve do sada poznate mjere. Pjevači govore kod dvodjelne mjere: **dolje**-gore; kod trodjelne **dolje**-desno-gore itd. U ovoj zadaći izgovaraju pjevači jače smjer mahanja na tezu, a slabije na arzu.

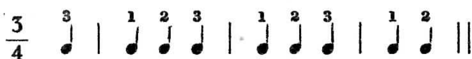
3. a $\frac{4}{4}$

b $\frac{4}{4}$

4. a $\frac{6}{4}$

b $\frac{6}{4}$

Uzmah **Nepotpuni takt na početku glazbenog stavka zove se uzmah (Auftakt). Uzmah tvori sa zadnjim taktom cjelinu.** To znači, da moraju u zadnjem taktu biti one vremenske jedinice, koje manjkaju kod uzmaha. Kao prvi takt računa se u glazbenom stavku onaj takt, koji slijedi iza uzmaha.

1. i 2. vremenska jedinica trećega takta i uzmah 3 tvore jedan cijeli takt.

5. a $\frac{3}{4}$

b $\frac{3}{4}$

6. a $\frac{6}{4}$

b $\frac{6}{4}$

Naglas Ako se koja vremenska jedinica mora **posebno** naglasiti, stavljamo na nju znak **naglasa** (akcent) ^ <

7. a $\frac{2}{4}$

b $\frac{2}{4}$

8. a $\frac{4}{4}$

b $\frac{4}{4}$

Peta vježba Prazne vremenske jedinice ispunjuju pjevači

1. s kajdama

a $\frac{3}{4}$

b $\frac{6}{4}$

2. sa stankama

a $\frac{2}{4}$

b $\frac{4}{4}$

3. Pjevači sastavljaju najprije sebi, onda jedan drugomu, ritmičke diktate.

Neke od sastavljenih mjera, koje se rjeđe upotrebljavaju:

a) pravilne mjere

deveterodjelna mjera

— ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ |
1 2 3 1 2 3 1 2 3

≡ ∪ ∪ = ∪ ∪ — ∪ ∪
1 2 3 4 5 6 7 8 9

maše se: po tri puta u svakom smjeru dolje, desno, gore

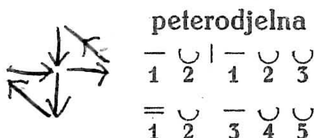
dvanaesterodjelna mjera

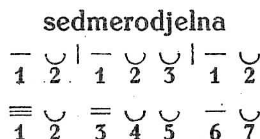
— ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ |
1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3

≣ ∪ ∪ = ∪ ∪ ≡ ∪ ∪ — ∪ ∪
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

maše se: po tri puta u svakom smjeru dolje, lijevo, desno, gore

b) nepravilne mjere

ove se mjere mogu mahati na više načina.

U prvom poglavlju obradili smo najlaglje ritmičke probleme, koji nastaju uporabom četvrtinskih kajda i stanka u četvrtinskim mjerama. I baš zato, jer ti problemi sami po sebi ne zadavaju pjevačima većih poteškoća, moramo nastojati, da ih potpuno svladamo. Točnost je glavna oznaka ritmički dobre izvedbe, koja postaje savršenom, ako uz ritam dođe do izražaja mjera naglašivanjem teza.

Sve vježbe neka se rade promišljeno i polagano, pa ako bi pjevači, počevši u dobrom tempu, nastavili sve bržim mahanjem, odnosno pljeskanjem, učitelj će ih odmah upozoriti na tu pogrješku i naložiti im, da rade polaganije. Izrađivanjem ovih vježba mora učitelj steći toliko upliva nad pjevačima, da pređu za vrijeme izvedbe svi u njegovu vlast. Za pokus on sad usporuje, sad ubrzaje tempo, a cijeli zbor prati složno i s razumijevanjem sve njegove namjere, ispunivši mu želje, koje će on izraziti mahanjem.

Tako prelazi po malo mahanje u ravnanje, taktiranje u dirigiranje.

Dobro je, ako učitelj od vremena do vremena daje priliku naprednijim pjevačima, da pred zborom iskušaju svoje sposobnosti u dirigiranju.

Opaska. *Kod vježbe za ritam na str. 11 uzmi u vježbi 1. iza primjera* ***a*** *primjer* ***e****. a primjer* ***b*** *— jer je najteži — kao zadnji u toj vježbi.*

Vrsti glazbe Glazba može biti **instrumentalna** i **vokalna**. Instrumentalnu glazbu izvađamo glazbalima ili glazbenim instrumentima, a vokalnu ljudskim grlom.

Glazbeni instrumenti

1. Instrumenti s tipkama: glasovir (klavir), harmonium, orgulje.
2. instrumenti za trzanje: harfa, mandolina, gitara i razne tambure.
3. gudaljke: violina (gusle), viola, violoncello (čelo), kontrabas.
4. drvene puhaljke: flauta (frula), oboe, klarinet, fagot.
5. limene puhaljke: tromba (trublja), korno (rog), trombon, tuba.
6. udaraljke: timpani, veliki i mali bubanj, triangl i t. d.

Vokalna glazba = pjevanje

Dvije su vrsti pjevanja: 1. solo pjevanje, ako pjeva pojedinac sam, **2. zborno pjevanje,** koje nastane, ako pjeva više njih zajedno. — Kod jednoglasnog zbornog pjevanja pjevaju svi pjevači istim glasom, dok su u višeglasnom zbornom pjevanju razdijeljeni pjevači u pojedine skupine (dionice), od kojih pjevaju jedne višim, a druge nižim glasom.

PJEVANJE SASTAVLJENO JE IZ DEKLAMACIJE I INTONACIJE.

Deklamacija je izgovor napamet naučenog teksta povišenim glasom. — Intonacija je tvorba glasa određene visine.

Opaska: *Svaki onaj, koji želi pravilno pjevati, mora znati, da je kod pjevanja izgovor teksta isto tako važan kao i tvorba glasa. Ne valja, ako se kod pjevanja ne razabire ono, što se pjeva.*

Tekst Tekstom nazivamo sve one riječi, koje kod izvađanja pojedinih glasova izgovaramo.

Slog Jedinica govora jest slog, koji se sastoji iz samoglasnika (vokala) i suglasnika (konsonanata).

Vokalizacija = izgovor vokala

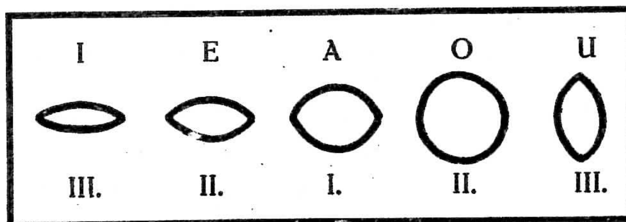
Temelj deklamaciji, a potom i pjevanju, **jest dobra i pravilna vokalizacija.** Stoga moramo osobito paziti na izgovor samoglasnika, jer po njima dobiva slog zvučnost.

Izgovor vokala **U našem jeziku ima pet vokala:** A, E, I, O, U. Temeljni oblik držanja ustiju kod izgovaranja vokala je jajolik.

Izgovor vokala A = ⬭

U dobroj vokalizaciji odmaknuto je kod izgovora vokala A gornje zubalo od donjega za širinu pjevačevog palca. Usnice gotovo sasvim pokrivaju zube, jezik u obliku žlijeba ispružen je do donjeg zubala. Sve usne mišice u prirodnom su položaju. Ne smiju biti iskrivljene niti odviše zategnute. Često sam opazio, da neki ljudi, čim otvore usta za pjevanje, nabiru čelo i stišću obrve. To je nezgodna navika, koje se može i mora svatko uz malo pažnje u najkraće vrijeme odučiti.

Oblici ustiju kod izgovaranja pojedinih vokala

Zvučnost vokala A je najveća, O i E zvučni su nešto manje, dočim su vokali U i I najmanje zvučni, pa su prema tomu prilično nepodesni za dobar i zvučan izgovor. Da i kod izgovora ovih posljednjih vokala postignemo što bolju zvučnost, otvaramo kod U usta više nalik na izgovor vokala O, a kod I nalik na izgovor vokala E, a pri tom izgovamo U odnosno I.

Naravno, da to zamjenjivanje vokala — kao pomoćno sredstvo — ne smije ići tako daleko, da bi slušalac mogao primjetiti promjenu vokala, jer u tom slučaju nastaje **pogrešna** (t. zv. nejasna) **vokalizacija.**

Otvoreni i zatvoreni vokali Ako kod izgovora vokala usnice ne pokrivaju zube, zvuče takovi vokali otvoreno, oštro i resko. Da tomu pogrješnomu i nelijepomu zvuku izbjegnemo, pokrivamo usnicama zube, i to gornje sasvim, donje napola. Tako dobivamo zatvorene vokale, koji su meki i zaobljeni. Naši pjevači izgovaraju E surovo i tvrdo, isto tako I, navlastito u visokim položinama, gdje zvuči tanko i s oštrim prizvukom. **Vokalizaciju oplemenjujemo čestim vježbanjem izgovora zatvorenih vokala.**

Šesta vježba. 1. Učitelj pokazuje izgovor pojedinih vokala, *koje izgovara na glasu* ***Re***, i to tako, da izgovor pojedinih vokala traje od prilike jednu do dvije sekunde. Zbor opetuje izgovor svakog pojedinog vokala za učiteljem. Svi pjevači moraju intonirati isti glas kao i učitelj.

Uputa. *Tom prilikom ispituje učitelj pojedinim pjevačima sluh. Ako zbor intonira glas* ***Re*** *nečisto — a to se u početku redovito događa — učitelj će ispitati pjevače pojedince, te sve one, koji su dobro intonirali, stavlja na desnu stranu, a one, koji su loše intonirali, stavlja na lijevu stranu. Nakon toga ispituje ponovno one, koji su loše intonirali, i, ako opet ne mogu postići čistu intonaciju, nalaže svim pjevačima desne strane, da intoniraju* ***Re*** *u zboru, i to nekoliko puta, kako bi slabijemu pjevaču probudio sluh. U većini slučajeva pogoditi će nakon toga zadani glas oni, koji ga isprva nisu mogli pogoditi. Tko nakon svih ovih pokušaja ne može pogoditi pravi glas, ne posjeduje sluha ili ga posjeduje u tako maloj mjeri, da ne bi mogao uporedo s ostalima napredovati u pjevanju. Ovakove pjevače — bolje rečeno „nepjevače“ — otpušta učitelj iz zbora ili im određuje posebno mjesto, kako bi laglje mogao pratiti njihov razvitak i eventualni njihov napredak.*

2. Kad je postignut čisti izgovor vokala na glasu ***Re***, izgovara učitelj iste vokale za glas ***Mi***. Zbor maše četverodjelnu mjeru. Na **jedan** izgovara učitelj, na **dva** stanka, na **tri** izgovara zbor, na **četiri** stanka.

4/4 ♩ 𝄽 ♩ 𝄽 | ♩ 𝄽 ♩ 𝄽 | ♩ 𝄽 ♩ 𝄽 |

učitelj	zbor	učitelj	zbor	učitelj	zbor
A	A	O	O	U	U

3. Na **jedan** otvara učitelj samo usta, a na **tri** izgovara zbor taj vokal na glasu određene visine.

4/4 ○ 𝄽 ♩ 𝄽 | ○ 𝄽 ♩ 𝄽 | ○ 𝄽 ♩ 𝄽 | ○ 𝄽 ♩ 𝄽 | ○ 𝄽 ♩ 𝄽 | ○ 𝄽 ♩ 𝄽 ||

A E I A O U

To se radi najprije u vježbi označenim redom, a onda po volji.

4. Cijeli zbor maše i vokalizira na glasu određene visine

a) 4/4

A O U   A E I
I E A   O U A
U I E   A O I

b) 4/4

A A O O U U   A A E E I I
I I E E A A   O O U U A A
U U I I E E   A A O O I I

c) 3/4

A O U   A E I
I E A   O U A
U I E   A O I

5. Zbor opetuje ritmičke diktate prvog poglavlja s vokalima, pred koje stavlja zvučne konsonante **m, n, l,** dakle: la, ma, na, lo, mo, nu i t. d.

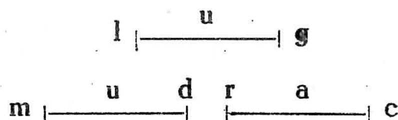
Svi ljudi posjeduju više manje normalni glazbeni sluh. Većina svijesna je svog sluha, a mnogima je zamro ili zaspao. Dužnost je učitelja, da ovakovim ljudima probudi sluh i da ih uputi, kako će se kod pjevanja njime služiti. U našim krajevima ne posjeduje sluha po prilici 5 do 15% ljudi.

Često se dešava, da mnogi ljudi s potpuno normalnim sluhom, koji točno raspoznavaju pojedine glasove, ne mogu iste pravilno i čisto intonirati. Kod ovakovih slučajeva mora učitelj zgodnim vježbanjem uspostaviti vezu između uha i grla. Uspjeh ovisiti će o spremi i spretnosti učitelja.

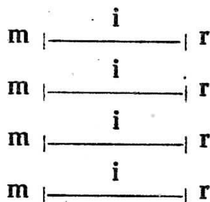
Glazbeni sluh je sposobnost, kojom čovjek sluša i razabire visinu, trajanje, jačinu i boju glasa.

Uputa. Vježbe ovog i sljedećeg poglavlja izvađaju se polagano i srednjom jačinom glasa (mezza di voce).

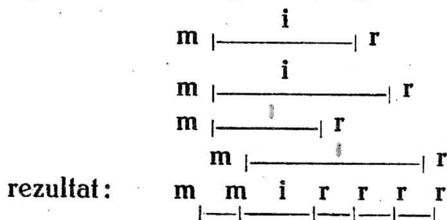
Izgovor suglasnika **Svi suglasnici izgovaraju se kod pjevanja kratko, jasno i točno u određeno vrijeme.** Battke veli: „Zaključni konsonant sloga izvađamo u zadnjem hipu, kratko i jasno artikulirano“. Ako uzmemo, da je samoglasnik dužina sloga, onda su suglasnici točke, koje tu dužinu omeđuju.

Ako četiri pjevača pjevaju točno slog „mir“, podudaraju se sve točke i dužine.

Ako se pjevači ne drže pravila, izgleda slika otprilike ovako:

U tom slučaju čuti će se početni suglasnik **m** dva puta, a zaključni suglasnik **r** četiri puta, kako nam to rezultanta pokazuje.

Vrsti suglasnika Prema načinu izgovora možemo suglasnike podijeliti ovako:

1. Suglasnici, koji su po svojoj naravi kratkog i jasnog izgovora

b, p,
d, t,
g, k,
v, f,
h, r.

2. Suglasnici, koje možemo izgovorom zavući u neugodno psikanje:

c, ć, č,
s, š,
z, ž,
đ, dž.

3. Zvučni suglasnici **m, n, j, l** čine neki prelaz između samoglasnika i suglasnika, jer na njih možemo tvoriti glasove kao i na samoglasnike.

Ovi su zato veoma važni kao pomoćno sredstvo kod tvorbe glasa (intonacije), a djeluju kao veza između pojedinih slogova te čine izgovor mekim i zaobljenim.

Kod izgovora sloga „san“ može nam se nepažnjom dogoditi, da slovo **s** odviše otegnemo.

s s a j j
s |—|—|———| n slično je i sa slogom g |———|—|—| j

a
Zbor od 30 pjevača pjeva slog „naš“. 29 pjeva pravilno n |————————| š,

a š š š a š š š
trideseti pjeva n |————|—|—|—|, čuje se n |————|—|—|—| š.

U tom slučaju ne veli se: dvadeset i devet ih je izgovaralo dobro, a trideseti loše, nego se veli: zbor je loše izgovorio, jer je učinak od prilike isti, ako pokvari jedan pjevač, ili više od polovice pjevača. U svakom slučaju kriv je **cijeli zbor.**

Suglasnici druge skupine opasni su osobito u tihom pjevanju, jer svaki pojedini pjevač može nepažnjom pokvariti izgovor i stotine pjevača. Iz svega, što smo ovdje napomenuli, možemo izvesti ovo pravilo: **Izgovor suglasnika ne smije se nikada otegnuti na račun samoglasnika.**

Višesložne riječi Riječi mogu biti jednosložne i višesložne

Dan = jednosložna riječ
vo-da = dvosložna riječ
ko-lo-voz = trosložna riječ

Kada u višesložnim riječima jedan slog svršava a drugi počima sa suglasnikom, ili ako se nađu dva odnosno tri suglasnika u sredini riječi, izgovaraju se kod pjevanja svi tri suglasnici na početku sljedećeg sloga: **ma-jka; za-sta-va.**

Slovo r Slovo r može biti i samoglasnik, kao na pr. u riječima: vrt, zvrk, mrtvac. U takvim slučajevima izgovara se slovo r sa zaključnim suglasnikom na kraju sloga, a umjesto njega pjeva se poluvokal ь (staroslavenski „jer“) v |———ь———| rt, a nipošto **r**, jer bi se to čulo ovako:

r r r r r r
v |——————| t.

Unatoč svih ovih pravila moramo sa suglasnicima — izuzev s onima druge grupe — obratno postupati, ako to zahtijeva smisao teksta, položaj riječi u rečenici, ili ako se mora nješto naročito naglasiti. Na svršetku „Hrvatskoj“ od Vilka Novaka „a Božje pravo Božji *grom!*“. U riječi **grom** može se slovo r namjerice otegnuti i na taj način imitirati grmljavinu, odnosno djelovanje groma.

Sedma vježba. 1. Izgovor samoglasnika i suglasnika.

$\frac{4}{4}$ ♩ ♩ 𝄽 𝄽 | ♩ ♩ 𝄽 𝄽 | ♩ ♩ 𝄽 𝄽 | ♩ ♩ 𝄽 𝄽 | ♩ ♩ 𝄽 𝄽 | ♩ ♩ 𝄽 𝄽 ||

da-nas do-bro ku-mu ma-jka re-če I-vi

2. Otvaranje ustiju i vježbanje usnih mišica.

$\frac{4}{4}$ ♩ ♩ ♩ ♩ | ♩ ♩ ♩ ♩ :||

ga-ta ka-ta ba-ta pa ta

3. Mekoća vokalizacije pomoću zvučnih suglasnika.

a) $\frac{4}{4}$ ♩ ♩ ♩ ♩ | ♩ ♩ ♩ ♩ :||

ma mo nu na me ni ne ma

b) $\frac{4}{4}$ 𝅗𝅥 𝅗𝅥 | 𝅗𝅥 𝅗𝅥 | 𝅗𝅥 𝅗𝅥 :||

m - u m - o m - a

n - i n - e n - a

4. Vježbe za jasan i oštar izgovor.

a) Crn jarac, crn trn trca, ne trcaj mi, crni jarče, crna trna vrh.

b) Ture bure tura, bula bure valja. Brže ture bure tura, nego bula bure valja.

Ritmiziranje teksta **Ritmizirati tekst znači stavljati tekst u određenu glazbenu mjeru.** Ako želimo tekst valjano ritmizirati, moramo paziti, da se naglašeni slogovi teksta (naglašene jedinice izgovora) podudaraju s tezama (naglašenim vremenskim jedinicama), a nenaglašeni slogovi s arzama.

Ritmizirajmo tekst „dobro jutro" u dvodjelnoj mjeri!

Najprije ćemo ispitati, koji su slogovi teksta naglašeni, a koji nenaglašeni.

do-bro **ju**-tro

Zatim stavljamo pojedine slogove u mjeru, i to ovim redom: Slog „do" na tezu, „bro" na arzu, „ju" na tezu, „tro" na arzu.

— ◡ — ◡

$\frac{2}{4}$ | ||

do-bro ju-tro

Na koncu ispunjujemo vremenske jedinice s kajdama.

— ◡ — ◡

$\frac{2}{4}$ ♩ ♩ | ♩ ♩ ||

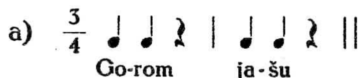
do-bro ju-tro

Zašto nije dobro ritmiziran tekst „još nije sada čas“?

Ako se slogovi teksta podudaraju u naglasku s vremenskim jedinicama mjere, posao je vrlo jednostavan. U tom slučaju potpisujemo tekst ispod kajda, i to tako, da naglašene slogove mećemo na tezu, a nenaglašene na arzu.

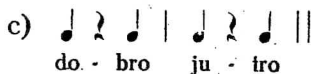
Kada stavljamo dvodjelni tekst u trodjelnu mjeru, pomažemo si stankama.

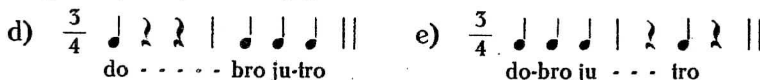

Križićem (×) označeni slogovi, i ako su naglašeni, nisu na arzi, ali su zato na jačoj tezi, a kako su nenaglašeni slogovi na slabijoj tezi, uzima se, da je time pravilu udovoljeno.

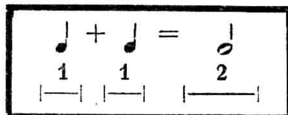
Nije dobro stankama prekidati riječi, no dozvoljeno je, ako to traži glazbeni ritam, uz opasku, da nije time povrijeđeno pravilo o naglasivanju.

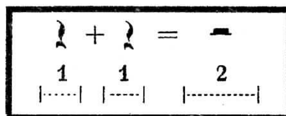

Primjeri d) i e) ne valjaju nikako

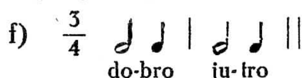
Ako ritmiziramo dvodjelni tekst u trodjelnoj ili četverodjelnoj mjeri, a ne želimo upotrebiti stanke, stavljamo pojedine slogove u dvije vremenske jedinice, pa se kod toga služimo **kajdama,** izvađanje kojih traje **dvije vremenske jedinice** (dva udarca). To su polovine (polovnjače, polukajde, polovinske kajde)

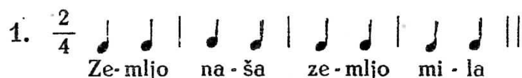
Polovinskim kajdama odgovaraju polovinske stanke (polustanke).

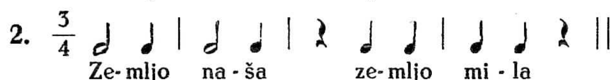
Kajde neispunjene glavice pišu se kao gornji i donji luk s lijeva na desno.

Ritmizirajmo zadani tekst „Zemljo naša zemljo mila“ u $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ i $\frac{6}{4}$ mjeri.

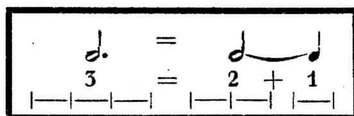
= ligatura **Ligatura je luk, koji spaja dvije ili više kajda iste visine.** Sve kajde, spojene ligaturom, izvađaju se, kao da je pisana jedna kajda, čija je vrijednost jednaka zbroju svih lukom vezanih kajda

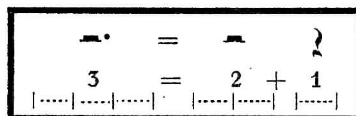
= 2 + 1 + 2 = 5

Ove tri kajde izvađati ćemo **neprekidno** kroz pet udaraca.

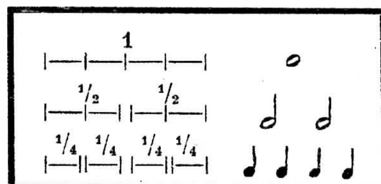

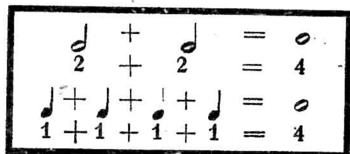
Točka iza kajde ili stanke **Točka iza kajde ili stanke produljuje istu za polovicu njezine vrijednosti.**

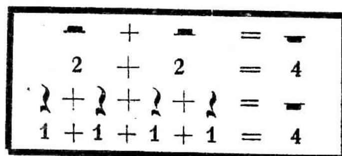

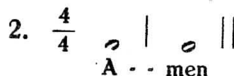
Cijela kajda i cijela stanka traju četiri vremenske jedinice (četiri udarca)

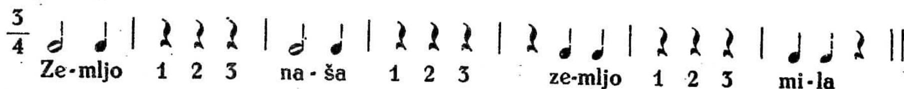

Osma vježba. 1. Nakon što su svi pjevači zatvorili knjige, diktira učitelj pojedine primjere istim ritmom i tekstom, a i s izmjenjenim tekstom, odnosno drugim ritmom, ili opet izmišlja prema potrebi sasvim nove vježbe.

Uputa. *Učitelj najprije diktira tako, da iza svake mjere broji jednu praznu, na pr.:*

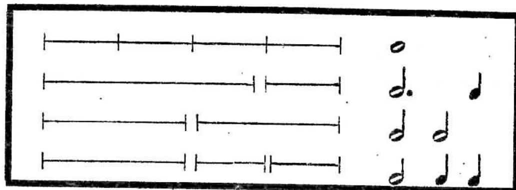
Ove prazne mjere, koje služe za to, da se pjevači mogu sabrati, ne smiju biti unešene u bilježnice! Taj primjer diktiran mora ispravno napisan izgledati kao primjer 2. na str. 25.

2. Pod učiteljevim nadzorom diktiraju pjevači jedan drugomu.

3. Napredniji pjevači izmišljaju sami tekst i ritam, ili ritmiziraju poznate tekstove, imajući na umu uporabu kajda i stanka svih dužina (vrijednosti).

4. Cijelu kajdu predstavlja nam dužina od 4 cm (na tabli 4 dcm). Na koliko načina možemo ovu dužinu razdijeliti, ako uzmemo u obzir sve vrijednosti, iz kojih može biti cijela kajda sastavljena?

Evo nekoliko primjera:

Sve vježbe, koje smo u ovom poglavlju učili, izvađaju se između glasova **Re** i **Sol.** I ako smo u glavnom učili pravila deklamacije, počeli smo po malo pjevati, doduše na istom glasu i u takovim položinama, u kojima se može glas vrlo lako i bez naprezanja tvoriti. Zato nam ove vježbe služe kao prelaz iz govora u pjevanje.

Glazbeni alfabet Svi glasovi, što se u glazbi upotrebljavaju, **dadu se svesti na sedam temeljnih glasova, koji tvore glazbeni alfabet.** Glazbeni alfabet nastao je od pismenoga, a glasi:

C, D, E, F, G, A, H
a b c d e f g (a) (b)

Glazbeni alfabet čitaj: ce, de, e, ef, ge, a, ha.

Solmizacija Romanski narodi nazivaju glasove glazbenog alfabeta **solmizacijom** ili **aretinskim slogovima,** koje je u srednjem vijeku monah i glazbenik **Guido Aretinski** uzeo iz himne, posvećene svetomu Ivanu zaštitniku grla. Solmizacija glasi:

Do, Re, Mi, Fa, Sol, La, Si
c d e f g a h

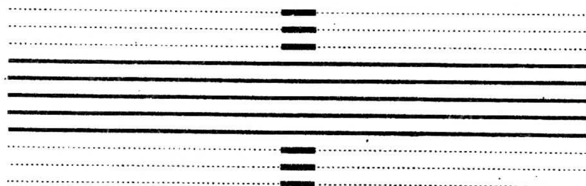
Za vježbanje u pjevanju zgodniji su radi obilja vokala aretinski slogovi od glazbenog alfabeta.

Crtovlje **Da možemo čim točnije označiti visinu svakoga pojedinoga glasa, bilježimo kajde na glazbeno crtovlje,** koje se sastoji iz pet međusobno jednako udaljenih vodoravnih crta. Između tih crta nalaze se četiri praznine, tako, da možemo bilježiti kajde i na crtovlje i u praznine. Crte i praznine računaju se odozdo prema gore. Prva crta je najniža, nad njom je prva praznina, zatim druga crta itd. Najviša je peta crta.

5. crta »→ ———
 ←« 4. praznina
4. crta »→ ———
 ←« 3. praznina
3. crta »→ ———
 ←« 2. praznina
2. crta »→ ———
 ←« 1. praznina
1. crta »→ ———

Prema tomu može na crtovlje stati devet kajda različite visine, i to pet na crte i četiri u praznine.

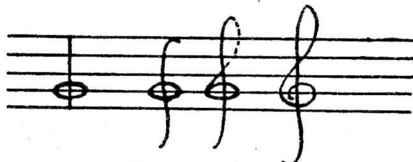
Pacrte Da bi na crtovlje mogli smjestiti što veći broj kajda, proširujemo ga **pomoćnim crtama ili pacrtama,** koje zamišljamo kao ostatak nevidljivog crtovlja. Pacrte mogu biti donje i gornje, a udaljenost od jedne do druge mora biti jednaka razmaku između pojedinih crta u crtovlju.

Glazbeni ključevi **Na početku crtovlja stavljamo glazbeni ključ, to jest znak, po kojemu dobiva svaka kajda određeno mjesto u crtovlju.** Najpoznatija su dva glazbena ključa: **Gusleni** ili **Ge**-ključ za više glasove i **basni** ili **F**-ključ za niže glasove.

Gusleni ključ opisan je oko druge crte

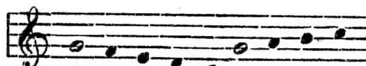

Basni kluč opisan je oko četvrte crte

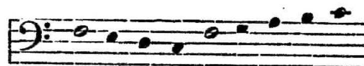

Vježbe u pisanju G-ključa.

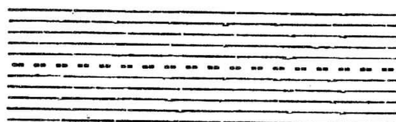
Po **G**-ključu nalazi se nota **g** na drugoj crti

po **F**-ključu nalazi se nota **f** na četvrtoj crti

Battke veli, da je zgodno kod učenja — radi boljeg pregleda — staviti dva crtovlja jedno na drugo, a između njih tanku pacrtu (pomoćnu crtu), pa bi se prema tomu sastojalo crtovlje iz jedanaest crta.

Na gornji dio crtovlja dolazi **G**-ključ, a na donji **F**-ključ. Na pomoćnu crtu dolazi zajednički glas **c**.

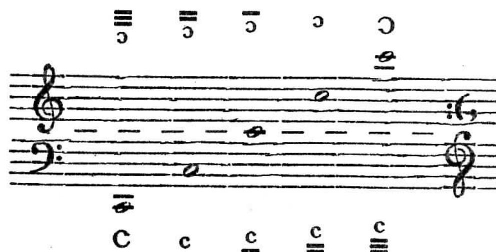
Glazbeni sistem Od prilike stotina glasova, što se u glazbi upotrebljavaju, tvori glazbeni sistem. Radi lagljeg pregleda razdijeljen je glazbeni sistem na pojedine osmice (oktave), od kojih ima svaka svoje ime.

Pjevači moraju poznati sljedeće četiri oktave:

dva put podcrtana oktava:	c	d	e	f	g	a	h
jedamput podcrtana oktava:	c	d	e	f	g	a	h
mala oktava:	c	d	e	f	g	a	h
velika oktava:	C	D	E	F	G	A	H

Zgodno je primjetiti, da će sve kajde **C** ostati na svom mjestu, ako preokrenemo crtovlje.

Uputa. *Kako bi pjevači postali vješti u čitanju svih nota svih oktava glazbenog sistema, potrebno je već od početka — to jest od onoga časa kada su stekli neku okretnost u čitanju nota jedamput podcrtane oktave — da sve vježbe i diktate prepisuju (transponiraju) u ostale oktave: veliku, malu i dva put podcrtanu.*

Isto tako mogu neke vježbe pisati izravno u kojoj drugoj oktavi. Te se vježbe pjevaju kao da su pisane u jedamput podcrtanoj oktavi.

Melodija **Melodija je glazbena misao, izražena glasovima različite visine i duljine.**

Temelj svake melodije može biti **ljestvica** (skala) i **sazvuk** (akord).

Ljestvica **Ljestvica je niz glasova, koji slijede po glazbenom alfabetu tako dugo, dok se ne povrati glas, od kojega smo počeli nizati.**

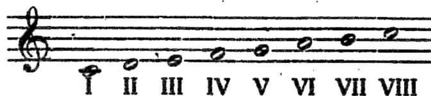
Na pr. C, d, e, f, g, a, h, C — A, h, c, d, e, f, g, A — D, e, f, g, a, h, c, D.

Ljestvice možemo tvoriti od svakoga glasa.

C dur **Temeljna ljestvica zove se C-dur.** Ona počima i svršava prvim slovom glazbenog alfabeta.

U njoj se nalaze **svi temeljni glasovi,** a služi kao uzor ostalim — izvedenim — ljestvicama.

Stupke Glasove u ljestvici nazivamo stupkama (stupnjevima), koje prema njihovom redosljedu označujemo rimskim brojevima od I do VIII.

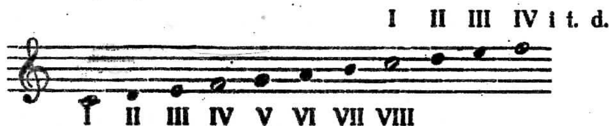
C-dur ljestvica, a i ostale dur-ljestvice, koje se mogu tvoriti od svakoga glasa, imaju tri glavne stupke, a to su:

I. tonika; po njoj dobiva ljestvica ime.

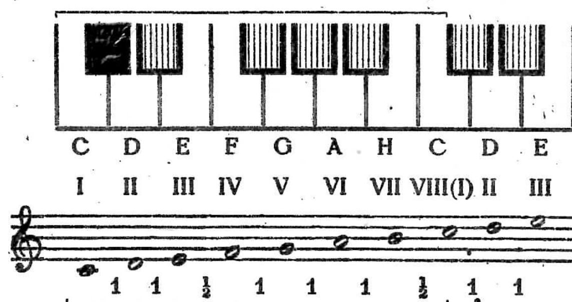
V. dominanta.

IV. subdominanta.

VIII. stupka zove se oktava, a jednaka je prvoj. Ona je ujedno prva stupka iste ljestvice, koja počima oktavu više.

Odnošaji između pojedinih glasova (stupka) u C-dur-ljestvici.

Na slici, koja nam prikazuje dio tipka (tastature) klavira ili orgulja, razlikujemo crne i bijele tipke. Bijelim tipkama izvađamo temeljne ili osnovne glasove — redom, kako su označeni — dok nam crne tipke služe za izvedene glasove, o kojima će biti napose govora.

Između dvih bijelih nalazi se po jedna crna tipka, no, ako bolje promotrimo tipke, opaziti ćemo, da između nekih bijelih tipka nema crne. Ta činjenica kazuje, da su odnošaji između pojedinih stupka u C-dur-ljestvici dvovrsni.

Polurazmak Između III. i IV. te između VII. i VIII. stupke nema crne tipke, to jest nema glasa, koji bi se u glazbi mogao upotrebiti, pa velimo, da se između ovih stupka nalazi polurazmak.

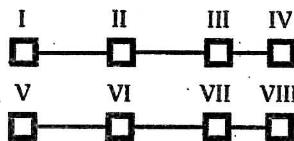
Cijeli razmak Između svih ostalih stupka, između I—II., II—III., IV—V., V—VI., VI—VII. nalazi se crna tipka, to jest glas, koji se u glazbi upotrebljava, pa velimo, da se između ovih stupka nalazi cijeli razmak. Isti odnošaj između pojedinih stupka imaju sve dur-ljestvice.

Ovim stalnim redom cijelih razmaka i polurazmaka dobivaju dur (tvrde) ljestvice svjetli i veseli značaj, za razliku od mol (mekih) ljestvica, koje imaju tamni i žalosni značaj.

Dur i mol ljestvice odgovaraju dvim osnovnim osjećajima čovjeka: veselju i tuzi.

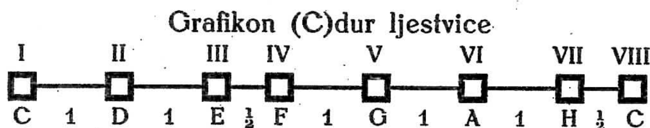
Opaska. *Osim dur i mol ljestvica upotrebljavaju se u današnje doba često t. zv. starocrkvene ljestvice, zatim ljestvice pojedinih naroda, od kojih ima svaka svoje posebno obilježje. Neki skladatelji pišu svoje skladbe u istočnim (orientalnim), crnačkim i ostalim „egzotičnim" ljestvicama.*

Tetrakord Tetrakord je niz od četiri temeljna glasa. Dur ljestvice sastoje se iz dva jednaka tetrakorda.

Oba tetrakorda vezana su cijelim razmakom IV—V.

Grafikon (C)dur ljestvice

Vježbe za pjevanje

Ima više načina. kako se može pjevače uputiti na to, da točno razlikuju pojedine glasove u ljestvici i da odmah — bez razmišljanja — intoniraju pojedine stupnjeve u ljestvici. Metoda ovisi o prosjeku nadarenosti pjevača u zboru.

Ako svi pjevači imaju sluha, a i inače su okretni. gradivo se uzima brže, a ako su slabije nadareni, uzima se manje gradiva. koje treba temeljito obraditi. Kod učenika mora se čim prije razviti osjećaj za toniku i dominantu. Ta dva glavna stupnja trebaju pjevači imati u podsvijesti čim žele intonirati bilo koji glas ljestvice.

Preporučam slijedeći raspored građe:

Pjevanje tonova ***do-re-mi-fa-sol*** *uzlazno i silazno, intonacija* ***do-sol.*** *Pomaci i skokovi sa* ***do*** *i* ***sol*** *na* ***re, mi*** *i* ***fa*** *i obratno. Pjevanje tonova* ***sol-la-si-do²*** *uzlazno i silazno. Intonacija* ***sol-do².*** *Pomaci i skokovi sa* ***sol*** *i* ***do²*** *na* ***la*** *i* ***si*** *i obratno. Pjevanje cijele C-Dur ljestvice i pogađanje pojedinih tonova obzirom na* ***do-sol-do².*** *Proširenje opsega sa* ***si-do¹*** *i* ***re²-do².*** *Ovakove vježbe nalaze se na str. 40, no učitelj može sam sastaviti vježbe prema svojim potrebama.*

Vježbanja u intonaciji, pogađanju pojedinih stupnjeva i melodički diktati, vrše se najprije bez obzira na ritam. Obično se pišu same cijele note.

Kasnije, kada su već pjevači postali okretniji, upotrebljavaju se u tim vježbama note različitog trajanja i različite stanke.

1.

C	D	E	F	G	A	H	C	C	H	A	G	F	E	D	C
Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do	Do	Si	La	Sol	Fa	Mi	Re	Do
Ma	Mo	Nu	Na	Me	Ni	Ne	Ma	Ma	Ne	Ni	Me	Na	Nu	Mo	Ma

Uputa. *Vježbe za pjevanje ljestvice izvađaju se tihim glasom. Najprije pjevaju pojedini napredniji pjevači, zatim cijeli zbor. Ako ima mnogo pjevača, koji nisu shvatili C dur ljestvicu, mora učitelj vježbati sa svakim posebno. Dobro je, ako uz lošijeg pjeva ljestvicu po jedan napredniji. Početnici pjevaju obično IV. stupku previsoko, a polurazmak VII—VIII. nejasno.*

Deveta vježba. 1. Učitelj će napisati na ploči:

1 1 ½ 1 1 1 ½ — I II III IV V VI VII VIII — ili — 1 1 ½ 1 1 1 ½ — I II III IV V VI VII VIII

Nakon toga pokazuje sa štapićem pojedine note, koje moraju učenici najprije izgovarati, a onda i pjevati.

2. Slične su vježbe s pomičnom kajdom. Učitelj stavlja pomičnu kajdu na prazno crtovlje, a učenici pjevaju one glasove, koje kajda pokazuje.

Uputa. *U početku mora učitelj postupati s najvećom opreznošću i uzimati u glavnom samo glasove, kako slijede u ljestvici bez skokova. Njegov će postupak ovisiti o sposobnostima pjevača, koje on podučaje.*

Melodički diktati

1. a)

b)

c)

2. a)

b)

c)

3. a)

b)

c)

Skokovi na prvu stupku (toniku)

4. a)

Skokovi s prve stupke (tonike)

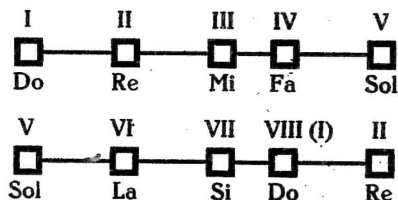
b)

Skokovi na petu stupku (dominantu)

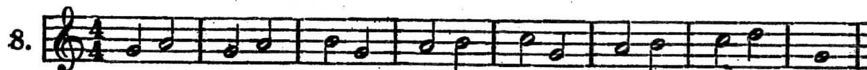
Sve ove vježbe, koje se kreću između I. do V. stupke mogu se bez ikakove promjene intervala izvađati i na petoj stupci

Uputa. *Isto kao i kod ritmičkog diktata, napisati će učitelj prije melodičkog diktata na ploču mjerovrst i određeni broj praznih mjera, metnuvši k tomu na početak crtovlja glazbeni ključ*

Ostali postupak isti kao i kod ritmičkog diktata, s tom razlikom, da kod ovih diktata učitelj pjeva ili svira na klaviru, odnosno na drugom kojem instrumentu.

Primjeri 5—8 pjevaju se radi visokog položaja sasvim tihim glasom.

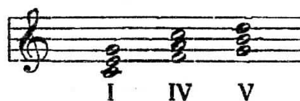
U slabijim zborovima pjeva učitelj uvijek samo po jedan takt, a pjevači bilježe taj takt u kajdanku, tek nakon što su ga uz mahanje pravilno pjevajući opetovali.

Kod pjevanja ne imenuje učitelj pojedine glasove, nego ih pjeva sve na jednom slogu, na pr. la, ma, no, i t. d. Ako bi pojedini diktati bili u Ce duru pjevačima previsoki, diktira ih učitelj u Ha, B, odnosno A duru.

Akord **Akord ili sazvuk nastaje, ako u isto vrijeme zazvuče najmanje tri glasa, poredani po pravilima glazbene harmonije.**

Harmonija **Nauk o glazbenoj harmoniji ili krače harmonija uči nas, kako se pojedini glasovi slažu u akorde, i kako se akordi međusobno spajaju t. j. kojim redom i po kojim pravilima moraju slijediti jedan iza drugoga.**

Najvažniji su akordi na glavnim stupkama. Pomoću ovih akorda možemo pratiti sve jednostavnije melodije i narodne pjesme, koje su pisane u toj ljestvici.

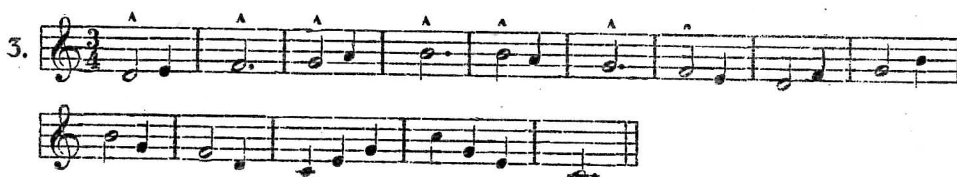
Rastavljeni akordi Za izvađanje jednog akorda potrebna su barem tri pjevača, jer svaki pjevač može pjevati samo jedan glas. Da bi se ipak pojedini pjevači mogli vježbati u pogađanju pojedinih glasova akorda, moraju pjevati redom sve glasove, iz kojih se taj akord sastoji. Tako nastaju rastavljeni akordi. Za sve pjevače vrlo je važno, da znadu pjevati rastavljene akorde pojedinih stupka.

Pripravne vježbe za rastavljene akorde.

1.

Rastavljeni akordi.

Intervali Do sada smo pjevali razne više i niže glasove ili redom, kako slijede u ljestvici, ili smo po nekoliko glasova preskočili.

U ljestvici smo pjevali glasove redom, dok smo u rastavljenim akordima preskakivali neke glasove. **Do-Re** pjevamo postepeno, kod **Do-Mi** činimo skok manji od skoka **Do-Sol**, dočim je skok **Do-Do**^{1} veći i od skoka **Do-Mi** i od **Do-Sol.**

Prema tomu je **Do** bliži glasu **Re** negoli glasu **Mi**, ili omjer između glasova **Do-Re** manji je od omjera **Do-Mi**; ovaj pak je omjer manji od omjera **Do-Sol**, dok je od svih ovih omjera najveći omjer **Do-Do**^{1}.

Interval ili razmak je omjer dvaju glasova u njihovoj visini.

Intervala ima toliko, koliko i stupka. Od svake stupke može se preći ili skočiti na sve ostale stupke. To znači, da od svakog glasa možemo tvoriti sve intervale. Kao nazivi za intervale služe nam posebna imena latinskog porijetla, a kao njihove kratice služe nam arapske brojke.

Interval od jednog	temeljnog	glasa	= prima,	kratica	1
Interval od dva	temeljna	glasa	= sekunda,	kratica	2
Interval od tri	temeljna	glasa	= terca,	kratica	3
Interval od četiri	temeljna	glasa	= kvarta,	kratica	4
Interval od pet	temeljnih	glasova	= kvinta,	kratica	5
Interval od šest	temeljnih	glasova	= seksta,	kratica	6
Interval od sedam	temeljnih	glasova	= septima,	kratica	7
Interval od osam	temeljnih	glasova	= oktava,	kratica	8

Intervali na prvoj stupci jesu:

Deseta vježba. 1. Nabroji i napiši sve intervale od svakog temeljnog glasa.

Uputa. *Kod nabrajanja intervala mogu se pjevači poslužiti prstima. Na pr. zadan je interval* ***Do-Mi!*** *Pjevač broji:* ***Do*** *prvi prst;* ***Re*** *drugi;* ***Mi*** *treći prst; dakle* ***Do-Mi*** *je terca. Ili zadan je interval* ***Re-La!*** *Pjevač broji:* ***Re*** *prvi prst;* ***Mi*** *drugi prst;* ***Fa*** *treći;* ***Sol*** *četvrti;* ***La*** *peti; dakle* ***Re-La*** *je kvinta.*

2. Učitelj diže određen broj prstiju, izgovara jednu stupku i pita pojedine pjevače, koji je to interval.

Ta pitanja stavlja pogledom (bez riječi) tako, da stvar ide bez gubitka vremena. On veli na pr. ***Re*** *i digne 3 prsta u zrak. Upitani pjevač odgovara: terca* ***Re-Fa.***

3. Učitelj piše na ploči: $\frac{1}{V}$ $\frac{2}{III}$ $\frac{4}{VII}$ $\frac{7}{II}$ $\frac{8}{I}$ $\frac{5}{VI}$ $\frac{3}{III}$ $\frac{1}{VIII}$ pjevači čitaju: prima na petoj stupci c—g, sekunda na trećoj stupci e—f i t. d.

Intervali jedinstvenog i dvostrukog temeljnog oblika.

Intervali jedinstvenog temeljnog oblika jesu: prima, kvarta, kvinta i oktava, a zovu se **čisti intervali.** Iznimku čini u duru kvarta na IV. stupci, koja je povećana, i kvinta na VII. stupci, koja je smanjena.

Intervali dvostrukog temeljnog oblika (sekunda, terca, seksta, septima) mogu biti **veliki** i **mali.**

Veličinu intervala mjerimo cijelim i polurazmacima.

Pregled intervala u duru

Interval	Cijeli razmak	Polu-razmak	Kratica
prima čista	—	—	Č 1
sekunda mala	—	1	M 2
sekunda velika	1	—	V 2
terca mala	1	1	M 3
terca velika	2	—	V 3
kvarta čista	2	1	Č 4
kvarta povećana	3	—	Pov 4
kvinta smanjena	2	2	Sm 5
kvinta čista	3	1	Č 5
seksta mala	3	2	M 6
seksta velika	4	1	V 6
septima mala	4	2	M 7
septima velika	5	1	V 7
oktava čista	5	2	Č 8

Interval	na stupci						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
prima	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Č
sekunda	V	V	M	V	V	V	M
terca	V	M	M	V	V	M	M
kvarta	Č	Č	Č	Pov	Č	Č	Č
kvinta	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Sm
seksta	V	V	M	V	V	M	M
septima	V	M	M	V	M	M	M
oktava	Č	Č	Č	Č	Č	Č	Č

Jedanaesta vježba. 1. Označi vrstu svih intervala na svim stupkama u Ce-duru.
2. Učitelj svira sve harmoničke i melodičke intervale, uspoređuje ih međusobno i ispituje pjevače, da li opažaju razliku između pojedinih intervala.

Uputa. *To ispitivanje ne smije ići predaleko. Dosta je, da pjevači znadu razlikovati veće od manjih intervala, jer za vježbanje sluha u pogađanju i raspoznavanju intervala slijede posebne vježbe!*

Vježbe za intonaciju intervala (obzirom na glavne stupke)

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

Uputa. *Vježbanje ovih dvanaest primjera ima samo onda siguran uspjeh, ako ih učitelj obrađuje kao diktate. Dobro je, ako zbor prije svakog pokusa odpjeva sve ove vježbe; to će svakako djelovati na spremu zbora u pogledu sigurne intonacije.*

Više puta ne mogu se sve vježbe diktirati radi kratkoće vremena, u tom slučaju kod svake nove vježbe upozoruje učitelj pjevače na one intervale u toj vježbi, koji im već iz prijašnjih vježba sjede u uhu.

Vježbe za mehaničko pogađanje intervala u duru.

Terce

Kvarte

Kvinte

Sekste

Septime

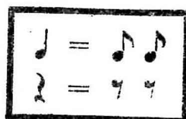

Oktave

Osminske kajde i stanke **Vremenska jedinica može biti ispunjena ne samo s jednom kajdom, nego i s više kajda, ili kajde mogu biti kraće od jedne vremenske jedinice.** Isto vrijedi i za stanke.

Ako razdijelimo četvrtinski vremensku jedinicu na dva jednaka dijela, ispunjujemo te polujedinice osminskom kajdom ili stankom.

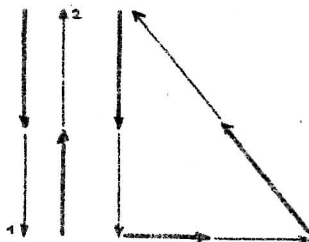

Osminka sastoji se od ispunjene glavice, vrata i zastavice ♪ . (Zastavicu stavljamo uvijek s desne strane vrata.) Ako slijedi više osminka redom, možemo ih vezati zajedničkom „gredom".

U vokalnoj glazbi spajamo na taj način sve osminke, koje moramo pjevati na jedan slog. Osminska stanka slična je broju 7.

Kod izvađanja glazbenog stavka, u kojemu dolaze polujedinice, brojimo umjesto **jedan-dva-tri** ovako: **pr-va, dru-ga, tre-ća,** a kod taktiranja dijelimo svaki zamah na dva poluzamaha, tako, da kod brojenja odpada na osminku jedan slog, a kod mahanja jedan poluzamah.

Ritmički diktati s uporabom ♪ 𝄾

1. a) $\frac{2}{4}$ ♪ 𝄾 ♪ 𝄾 | ♪ ♪ ♪ ♪ | ♪ 𝄾 ♪ 𝄾 | ♪ ♪ ♪ 𝄾 ||

b) $\frac{2}{4}$ 𝄾 ♪ ♪ ♪ | ♪ 𝄾 ♪ 𝄾 | 𝄾 ♪ 𝄾 ♪ | 𝄾 ♪ ♪ 𝄾 ||

2. a) 3/4

b) 3/4

Vježbaj sljedeće ritme najprije svaki takt nekoliko puta, a onda redom.

A B C D E F

2/4

3. a) 2/4

b) 2/4

Uzmah

4. a) 3/4

b) 3/4

5. a) C

b) C

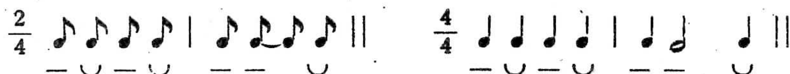
6. a) 2/4

b) 2/4

Sinkopa **Sinkopa ili zanos nastaje, ako naglašeni dio mjere (tezu) spojimo sa predhodnim nenaglašenim dijelom mjere (arzom).**

Naglasak teze prelazi na arzu.

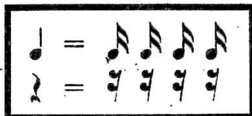
Sinkope neka se uvježbaju na taj način:

Šesnaestinske kajde i stanke

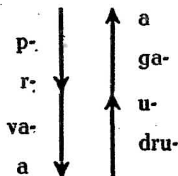

Četvrtinska vremenska jedinica sadržaje u sebi četiri šesnaestine (šesnaestinke).

Šesnaestina sastoji se od ispunjene glavice i vrata, na kojemu se nalaze s desne strane dvije zastavice.

Šesnaestine, koje izvađamo na jedan slog, vežemo s dvije grede

Kod izvađanja šesnaestina dijelimo zamah na dva poluzamaha, a brojimo tako, da na jedan poluzamah dođu dva sloga, dakle p-r-va-a; dru-u-ga-a; tre-e-ća-a; če-e-tvr-ta

1. a) $\frac{2}{4}$

b) $\frac{2}{4}$

2. a) $\frac{3}{4}$

b) $\frac{3}{4}$

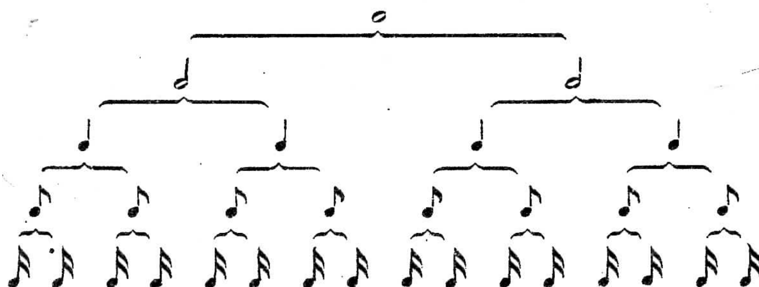
3. a) $\frac{4}{4}$

b) $\frac{4}{4}$

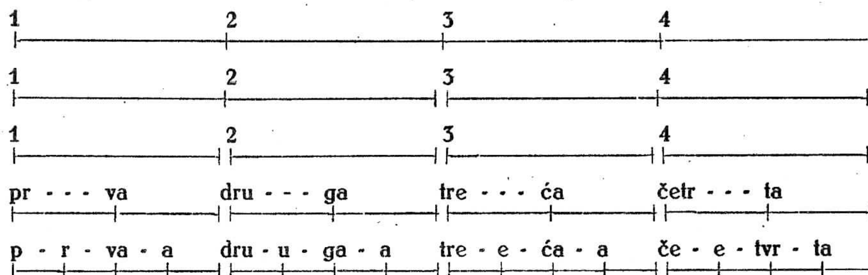
Uputa. *I ako predstavljaju osmine i šesnaestine razmjerno kratke glasove, koji slijede u većoj brzini jedan iza drugoga, ipak ne smije učitelj dozvoliti, da se pjevači žure kod ovih vježba, pa mora tempo izvedbe znatno smanjiti. Svako naglenje nosi kao posljedicu netočnu razdiobu kajda, a to znači nejasan ritam. Vježbaj stoga primjere s uporabom osmina u tempu* (♪ = 90), *a s uporabom šesnaestina u tempu* (♪ = 60) *ili* (𝅘𝅥𝅯 = 120).

Dvanaesta vježba. 1. Na sve do sada uzete ritmičke diktate neka stave pjevači melodije, i to svaki po svom ukusu. Kad je melodija napisana, pjeva svaki pjevač svoj primjer. Učitelj uspoređuje pojedine izradbe, te one, koje su dobro uspjele, diktira pjevačima kao melodički diktat. 2. Napredniji pjevači diktiraju sami pod nadzorom učitelja.

Pregled vrijednosti kajda

Normalna dužina kajda.

Pripravne vježbe Prije svakog sata pjevaju se redovito pripravne vježbe, koje sadržavaju u sebi najvažnije probleme intonacije. Ove vježbe uzimaju se postepeno prema ostaloj naučnoj građi.

Napredniji zborovi pjevaju prije svakoga sata i slijedećih šest (7—12) pripravnih vježba. U školi uzimaju se i ove vježbe postepeno prema svršenom gradivu. Kod svih većih intervala, a navlastito kod oktava, pjevaju se donji glasovi jačim glasom (prsnim registrom) a gornji glasovi tišim glasom (pokriveno). To vrijedi naročito za dvanaestu vježbu.

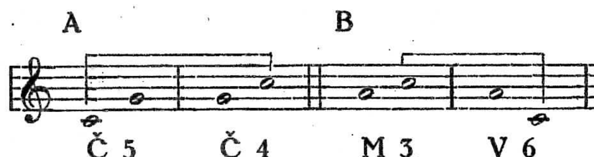

Opaska. *Svrha ovog poglavlja je u prvom redu ta, da pjevači upoznaju pojedine intervale u duru i da ih prigodom pjevanja* ***svjesno*** *intoniraju. Učenje intervala zadaje pjevačima dosta poteškoća i s teoretske i s praktične strane, zato je dobro, da se kod obrađivanja intervala razdijeli cijela građa na dva dijela. U prvom dijelu upoznat će se pjevači temeljito sa manjim intervalima, t. j. sa primom, sekundom, tercom i kvartom, dok će se u drugom dijelu obrađivati veći intervali, t. j. kvinta, seksta, septima, oktava.*

Dobro je, da učitelj nakon kvarte uzme ***obrat*** *intervala, kako bi pjevačima olakšao učenje većih i težih intervala.*

Obrat intervala nastaje, ako donji glas intervala prebacimo za oktavu više ili gornji glas za oktavu niže.

Obratom ostaju čisti intervali čistima, mali postaju velikima, veliki malima, a od povećane kvarte nastaje smanjena kvinta i obratno. U primjeru A postala je obratom od čiste kvinte Do-Sol čista kvarta Sol-Do, a kod B od male terce La-Do velika seksta Do-La.

Broj intervala i njegovog obrata daje zajedno zbroj devet.

1	2	3	4	5	6	7	8
8	7	6	5	4	3	2	1
9	9	9	9	9	9	9	9

Intonacija **Intonacija je tvorba glasa određene visine.**

Nije dosta, da je glas čist, to jest one visine, koju kajda označuje. On mora biti u prvom redu **lijep, ugodan i plemenit.** Intonacija je pojam složen iz više sastavnih dijelova. Ako želimo intonirati jedan glas, moramo obaviti nekoliko radnja, i to raznim organima, pa zato velimo, da se **intonacija sastoji iz tri dijela,** a to su:

1. **disanje**
2. **postav glasa u grlu**
3. **pojačanje** (rezonancija) **glasa u usnoj šupljini.**

Svatko, tko želi dobro i pravilno pjevati, mora sva tri sastavna dijela tvorbe glasa valjano proučiti. Ako usporedimo čovječje organe za tvorbu glasa s glazbalima, onda su pluća mijeh od orgulja ili gudalo od gusala Grlo je pisak od orgulja ili žice od gusala. Usna šupljina je cijev od orgulja ili ormarić za rezonanciju (Resonanzkasten) kod gusala.

Disanje **Kod pjevanja diše se duboko i izdašno.** Pluća moraju imati uvijek — poput mijeha — zalihu zraka u pripremi. Udišemo brzo i okretno, a izdišemo polagano, pazeći, da nam struja zraka, što nam izlazi iz plućiju, bude jednolična.

Čovjek može disati 1. rameno (klavikularno)
2. bočno (kostalno)
3. trbušno (abdominalno).

Disanje ramenima ne valja za pjevanje, jer se tim načinom disanja izrabljuje samo polovica radne snage plućiju. Radi toga je rameno disanje zabranjeno za vrijeme pjevanja.

Uputa. Učitelj može odmah opaziti, ako koji pjevač diše rameno, jer ovakav diže ramenima kod udaha. Prema tomu ne smije pjevač ni u kojem slučaju micati ramenima kod pjevanja!

Kod bočnog disanja širi nam se prsni koš postrance u smjeru bokova.

Izdašno je trbušno disanje ili disanje pomoću trbušne opne (diafragme), kod kojeg nam se pluća šire po dužini i time izrabljuju gotovo cijeli svoj kapacitet (cijelu radnu snagu).

Trbušno disanje sastoji se u tom, da kod udaha spuštamo pomoću trbušnih mišica diafragmu, koja povlači sa sobom i pluća. Kod ovog disanja rastežu se pluća kao ručna harmonika. Trbušno disanje dobro je i zato, jer su u tom slučaju trbušne mišice stroj, koji tjera pluća. Kod udaha izvlačimo odnosno napinjemo, a kod izdaha uvlačimo odnosno otpuštamo trbušne mišice.

Trinaesta vježba. Okretno i pravilno disanje.

1. Dišemo kroz nos, a izdišemo na usta. Kod izdaha drže pjevači usta kao da će izgovoriti slovo **s**, tako, da zrak, što ga udišu, psiče. To je potrebno, da može učitelj kontrolirati, da li rade pjevači dobro. Izdiše se na mahove, kako to pokazuju strjelice.

Znak V, koji nam kaže, gdje treba udahnuti, zove se „udah".

izdah udah

a) 4/4

b) 4/4

c) 4/4

d) 4/4

2. Battke vježba udah ovako:

2 3 4

Na **dva** zaustavljamo dah i mirujemo ispražnjenih plućiju; na **tri** brzi udah, na **četiri** mirujemo punih plućiju i ujedno se pripravljamo za slijedeći postav odnosno „udar" glasa.

3. Vježbe za gibivost trbušnih mišica. Kod ovih vježba rade u prvom redu trbušne mišice, a pluća se miču tek kao posljedica rada trbušnih mišica.

Tako dugo, dok nam to disanje ne pređe u krv, moramo svu pažnju svratiti na mišice, a ne na pluća.

a) 4/4

s

b) 4/4

s s s s s

c) 4/4

s f s f s f s f s f

d) 4/4

s f s f s f s f s f

U primjeru d) ♪ = izdah — trbušne mišice odpustiti (prema unutra)

= udah — trbušne mišice napeti (prema van)

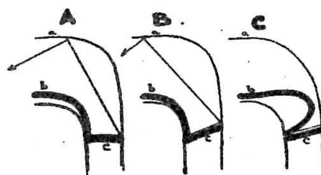
Postav glasa u grlu Grlo je organ, postavljen na gornjem dijelu dušnika (dušnik je cijev, kroz koju dišemo) a sastoji se iz pet hrskavica, između kojih su napete dvije sluzave opne (glasilnice). Ako pomoću hrskavica napnemo glasilnice i pustimo, da ih zrak, što ga izdišemo, stavi u gibanje, javlja se u grlu g l a s. Cijela ova radnja zove se postav glasa (Ansatz).

Tvrdi postav Postav glasa može biti tvrdi ili meki. Ako smo kod udaha zatvorili glasilnicama grlo, onda zrak, što ga izdišemo, otvara silom glasilnice, a glas se javlja uz malu eksploziju. To je tvrdi postav glasa.

Meki postav Kod mekog postava glasa ostaje grlo otvoreno, kao da hoćemo izgovoriti glas h, tako, da može zrak nesmetano kolati grlom.

Opaska. *Tvrdi postav glasa ne treba napose vježbati, jer velika većina pjevača od prirode počima pjevati tim postavom, dok je za svladanje mekog postava glasa potrebna izvjesna sprema. Zato moraju za vrijeme vježbanja počimati pjevači isključivo mekim postavom. Dok je tvrdi postav glasa štetan po grlo, jača se mekim postavom glas, koji dobiva ljepšu i plemenitiju boju, a glasilnice postaju takvim načinom pjevanja elastične i otporne.*

Pojačanje glasa Glas, koji je nastao u grlu, sam bi po sebi bio preslab i ne bi mogao zvučiti; zato mu je potrebno pojačanje (resonancija). Svi glazbeni instrumenti posjeduju resonatore, pa tako i čovječje grlo. Kod cijele tvorbe glasa najteže je poglavlje rezonancija, jer tu nastaje opasnost, da umjesto dobrog i svrsishodnog pojačanja nastupi manjkava ili loša rezonancija, koja ne samo da djeluje loše na slušaoca, već kvari glas i ne daje pjevaču mogućnost, da se služi cijelim opsegom i obujmom svoga glasa. Kod pravilne rezonancije glasa udaraju valovi glasa o sredinu gornjeg tvrdog nepca. Kod toga titraju sve kosti i hrskavice prednjeg dijela lubanje (slika A). Ako valovi glasa udaraju o gornje nepce, ali odviše sprijeda, ne mogu kod toga vibrirati (titrati) sve kosti prednjeg dijela lubanje, pa rezoniraju samo hrskavice oko nosa i nosne šupljine. Tako nastaje nosna ili nazalna rezonancija, koja je pogrješna. Pjevačima, koji pjevaju nosno ili nazalno, zvuči glas tanko, oštro i resko (slika B). Isto tako je pogrješno, ako korjenom jezika zatvorimo grkljan, tako, da glas ostaje u grlu, gdje se ne može slobodno razviti. To je grleno ili guturalno pjevanje t. zv. „knedlton" (slika C).

a) gornje nepce, b) jezik, c) glasilnice, d) struja zraka.

Otvoreni i zatvoreni glas Otvoreni glas nastaje, ako kod pjevanja ne pokrivamo usnicama zube, ili ako odviše otvaramo usta. Otvoreni glas prelazi često u vikanje i postaje za ozbiljnu glazbu neuporabiv. Kod zatvorenog glasa pokrivaju usnice gotovo sasvim zube, a usta su pravilno otvorena.

Pjevač mora izabrati sredinu između jednog i drugog načina, jer je odviše zatvoreni glas jednako pogrješan kao i odviše otvoreni glas.

Općenita pravila kod tvorbe glasa.

Za vrijeme pjevanja ne napinji ni jedan dio tijela. Ukočenost donje čeljusti, grla ili vratnih mišića djeluje štetno. Ne mrči čelo i ne pravi grimase, koje mogu i najozbiljnijeg slušaoca natjerati u smijeh. Ukočenost

vrata može svaki pjevač sam opaziti, ako mu se kod postava glasa jabučica (Adamsapfel) pomakne prema gore, jer kod pravilnog pjevanja ostaje ona na mjestu. Ne diži vrat kod visokih glasova, jer se time ukočuju vratne mišice, koje onda smetaju pravilnomu radu grla. Kod niskih nota ne zatvaraj usta i ne zaboravi na disanje.

Mnogim pjevačima, a osobito početnicima, drhće glas. Toj pogrješki mogu biti dva uzroka, od kojih je prvi **nedovoljno disanje,** tako, da iz plućiju izlazi preslaba struja zraka, ili opet nije pjevač postavio točno glas na onu visinu, koju propisuje kajda, pa mu se glas miče u razmaku jedne do tri kome (koma = devetina cijelog razmaka).

Marljivim vježbanjem mogu se svi nedostaci ukloniti.

Talijanski način pjevanja, poznat pod imenom „belkanto", nalaže pjevačima, da za vrijeme pjevanja drže usta malo na smijeh, a i cijeli izraz lica mora biti takav, jer da je u tom položaju rad usnih mišica najslobodniji. Osim toga djeluje takav izraz lica već sam po sebi ugodno na slušaoca.

Karakteristike glasa **Glas svakog pjevača ima četiri značajke** (karakteristike), a to su:

1. opseg
2. obujam
3. kakvoća
4. boja

Opseg glasa Opseg glasa različit je prema dobi i spolu pjevača, a svi se opet dijele na visoke i niske glasove.

Glas	Visoki	Niski
dječji	sopran	alt
ženski	sopran	alt
muški	tenor	bas

Registri glasa **Opseg glasa dijeli se na pojedine registre** (položine) prema tomu, na koji način pjevač tvori glasove.

Dva su temeljna registra: **duboki ili prsni** te **visoki ili čeoni** registar (Kopfregister).

Kod glasova prsnog registra resoniraju i prsa, a glasilnice titraju u cijelom svom opsegu. U čeonom registru rezoniraju samo šupljine prednjeg dijela lubanje, a od glasilnice titra samo jedan dio (unutarnji rubovi).

Duboki registar je naravni registar, jer svaki pjevač od prirode pjeva tim registrom, dok se pjevanju čeonim registrom mora tek posebnim školovanjem priučiti.

U sredini između oba registra nalazi se srednji registar. Taj obuhvaća sve one glasove, koje može pjevač bez osobitog naprezanja tvoriti. Taj srednji registar nazvao je jedan njemački pedagog „koljevkom glasa" radi toga, jer je ona polazna točka za svako učenje pjevanja. Glasovi „koljevke" zvuče najslabije i nisu izraziti, jer se mogu izvađati bez ikakve sile ili napetosti. Radi toga moraju pjevači često pjevati vježbe za ojačanje „koljevke".

Dječji glasovi Dječji glasovi t. j. glasovi prije promjene grla (mutacije) kod djece od 6 do 12 odnosno 14 godina imaju dva registra, i to prsni, koji je obično dobro razvijen, i čeoni, koga se mora vježbanjem stvoriti i ojačati.

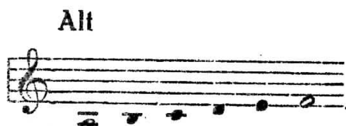
Prsnim registrom pjevaju djeca od naravi, pak se taj registar mora školom tek izgladiti. Početnici ne znaju u većini slučajeva pjevati čeonim registrom. Oni pjevaju ljestvicu od **c** do **g** prsnim glasom, pa žele tako i nastaviti, a pomažu si tako, da više glasove pjevaju većom silom, ali glas, umjesto da im bude jači, postaje oštar, rezak i prelazi nakon **a** u vikanje, koje se u ozbiljnoj glazbi ne može upotrebiti. Zato moramo učiti početnike, da **pokrivaju** glasove u visini, t. j. da pomoću usne i čeone šupljine oplemene valove glasa, oduzevši im surovost i oštrinu.

To se najlaglje i najjednostavnije postizava vježbanjem pjevanja **tihim** glasom.

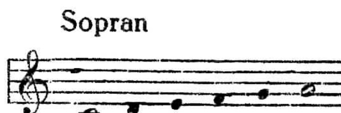
Oni pjevači, kojima zvuči ljepše glas u prsnom registru, pjevati će u zboru II. glas ili alt, a oni, koji su se naučili pjevati čeonim registrom t. j. pokrivati visoke glasove, pjevati će u zboru I. glas ili sopran.

Neizvježbani dječiji glasovi imadu po prilici ovaj opseg:

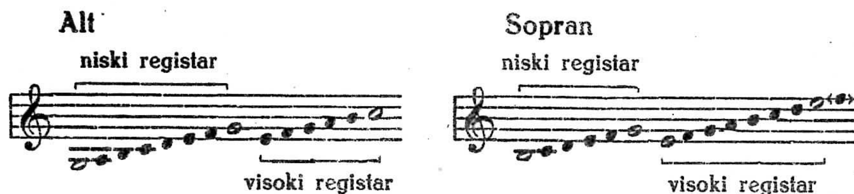
Alt

Sopran

Izvježbani i izrađeni dječji glasovi izgledaju ovako:

Glasove **e**, **f**, **g** mogu izučeni pjevači pjevati obim registrima (amfoterni glasovi).

Koljevka dječjih glasova ima opseg kvinte, a nalazi se kod nižih glasova između [staff] a kod viših između [staff] pa se prema tomu moraju sve početne vježbe kretati unutar tih intervala.

Opaska. *Ovim i slijedećim primjerima predočeni su registri samo od prilike, jer kao što nema dva potpuno jednaka čovjeka, tako ne postoje dva glasa, koja bi se u svim pojedinostima podudarala.*

Mutacija Između 13. i 15. godine mutiraju djeca, jer je u njihovom grlu nastala promjena, koja kod ženske djece nije tako velika i ne zapaža se tako kao kod muške djece. Kod potonjih prelazi u to doba dječje grlo u muško grlo. Za vrijeme mutacije najbolje će biti, ako djeca ne pjevaju. Dobro je, da se bave glazbenom teorijom ili da igraju koji glazbeni instrumenat: tamburu, gusle, klavir i t. d. U koliko bi takova djeca došla u priliku da pjevaju, moraju to činiti sasvim tihim glasom. Nekoja djeca mutiraju brzo, a kod nekih može se mutacija zavući i preko dvije godine.

Ženski glasovi Od ženskih glasova imade alt potpuno razvijeni prsni registar, dok mu obično manjka umjetni registar, koji se mora izraditi školovanjem. Srednji registar je u većini slučaja neizjednačen radi velike razlike između prsnog i čeonog registra.

Opaska. *Velika je također razlika u registrima i opsegu glasa kod početnika i naprednijih pjevača. Početnici su oni pjevači, koji su učili pjevati manje od godinu dana.*

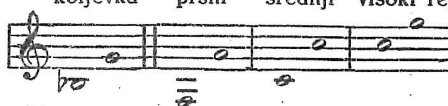
Opseg alta početnika

koljevka prsni r. srednji r.

Opseg školovanog alta

koljevka prsni srednji visoki reg.

a i h neuporabiv

Ženski sopran nemą prsni registar nego samo srednji i visoki. U koliko bi izraziti sopran posjedovao prsni registar, mora se učenjem nastojati izraditi amfoterne glasove u srednjem registru.

Drugačije je kod mezzosoprana t. j. glasa, koji je između soprana i alta. Tu možemo izrađivati i prsni registar naravno u tom opsegu, u kojem je razvijen.

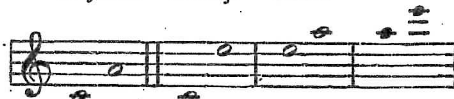
Opseg soprana početnika

koljevka prsni srednji r.

Opseg školovanog soprana

koljevka srednji visoki

d i e neuporabiv

najviši registar kod solista

Uputa. *Početni zborovi i oni zborovi, čiji soprani i alti nisu navršili osamnaestu godinu, moraju najprije izvježbati svoje pjevače, da nauče pjevati čeonim registrom, jer će inače pjevati visinu otvoreno, što djeluje vrlo ružno na slušaoca, a osim toga u velike kvari glas pjevačima.*

Pjevanje tihim glasom najbolja je vježba za čeoni (umjetni) **registar.**

Muški glasovi Muški glasovi pjevaju forte u cijelom svom opsegu prsnim registrom, a piano falsetom (krivim glasom), mezzoforte pjevaju glasom, koji je između prsnog registra i falseta (vox mixte). U visokim položinama pjevaju muški glasovi u pianu i pianissimu „fistelom“, što odgovara čeonom registru kod ženskih glasova (po Battke-u). Drugi pak pedagozi tvrde, da muški glasovi posjeduju registre analogne onima kod ženskih glasova.

„Fistl“ je potreban u pianissimu kod visokih glasova muškog zbora, jer, kad ga pjeva čitava jedna dionica, zvuči vrlo dobro i ne umara pjevače kao pjevanje visokih glasova „miješanim glasom“ (vox mixteom).

U četveroglasnom muškom zboru imaju glasovi sljedeći opseg:

početni zborovi — napredni zborovi

B II B I T II T I — B II B I T II T I

Koljevka glasa

B II B I T II T I

Početni je zbor onaj, u kojemu pjeva većina pjevača manje od dvije godine.

Ženski glasovi dozrijevaju između 20. i 25. godine, a muški između 25. i 30. godine. Nezreli glasovi imaju manji opseg i slabije razvijene registre. Školovani glasovi imaju mnogo amfoternih glasova (t. j. glasova, koji se mogu izvađati pomoću dva registra).

Izjednačene registre — a to je ideal svakog pjevača — **imadu glasovi, koji zvuče jednako u cijelom svom opsegu.**

Uputa. Svaki zborovođa mora odabrati gradivo za vježbanje prema dobi i glazbenoj prednaobrazbi i glasovnom materijalu svojih pjevača.

Obujam glasa Po obujmu može biti glas veliki ili mali, jačeg ili slabijeg zvuka, herojski ili snažan, lirski ili umiljat.

Kakvoća ili kvaliteta glasa Po kakvoći razlikujemo glasove bez pogrješke i glasove s pojedinim manama (zdravi i bolesni glasovi). Najveće mane glasa jesu **prizvuci**, koji znadu često puta biti vrlo neugodni. Glas može biti svjež ili istrošen.

Bolesni glasovi, u koliko se ne liječe posebnim načinom propisanim po liječniku, popravljaju se tihim i opreznim pjevanjem. Pjevač mora imati uvijek na umu, da prekomjernim pjevanjem može istrošiti svoj glas, a proti tomu nema lijeka.

Tko je jedamput ozlijedio glasilnice i izgubio glas, ne može ga više nikada potpuno dobiti natrag.

Bolesti grla Najčešća bolest grla je prehlada grla i dušnika. Prehladiti se možemo, ako pjevamo u mrzlim i vlažnim prostorijama, ili ako iz ugrijanih prostorija izađemo naglo van na zimu, i tu onda glasno govorimo ili čak vičemo. Nagle promjene vremena također su uzrok raznim prehladama.

Teže prehlade „laryngitis“, „faringitis“ i „bronhitis“ očituju se u upali grkljana, ždrijela i dušnika. Upala vratnih žlijezda (mandula, žabica) poznata pod imenom angina nanaša često puta velike štete glasu. Kao posljedica svih ovih upala može nastupiti i upala glasilnica („chorditis vocalis“), a to je za pjevača najopasnija bolest.

Za vrijeme tih bolesti mora se pjevač držati odredba liječnika i ne smije pjevati. Dobro prokuhan čaj od žalfije (kuš ljekovita) pomješan s malo meda i u mlačnom stanju prokušano je pučko sredstvo za ispiranje vrata i grglanje, jer osvježuje sluznicu i pročišćuje od bolesne sluzi.

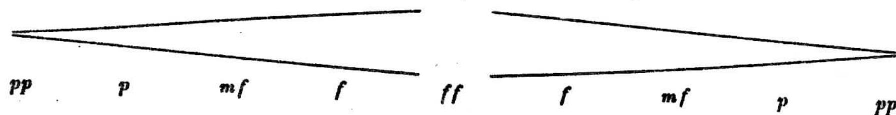
Ako ti je grlo odviše sluzavo (verschleimt), uzimaj od vremena do vremena menthol-bonbone, a dobro je prije nastupa ispiti sirovo jaje.

Boja glasa Boja zreloga glasa je metalna. Narod veli: glas kao srebro. Ima baršunastih — svilenih — svjetlih — tamnih — zvonkih — oporih glasova, ugodnog i neugodnog timbra.

Sveta je dužnost učitelja, da čuva glasove svojih pjevača.

Dinamički znakovi **Dinamički znakovi označuju, kojom se jačinom moraju izvađati pojedini glazbeni stavci.**

vrlo tiho	tiho	polutiho	polujako	jako	vrlo jako
pianissimo	piano	mezzopiano	mezzoforte	forte	fortissimo
pp	*p*	*mp*	*mf*	*f*	*ff*

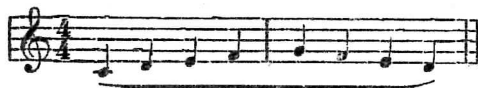
sve jačim glasom
crescendo

sve slabijim glasom
decrescendo

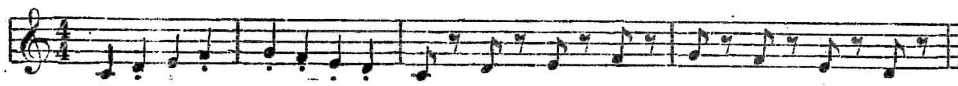
sf = sforzato = pojačano (akcent)

Legato i staccato **Kajde spojene lukom pjevaju se vezano** (legato). Protivno od **legata** je **staccato.** U tom slučaju pjevaju se kajde svaka za sebe oštro omeđene.

legato

staccato

kako se piše kako se izvađa

Vježbe za jačanje i oplemenjivanje glasa.

4.

5.

6.

Vježbe za izjednačenje registra

7.

8.

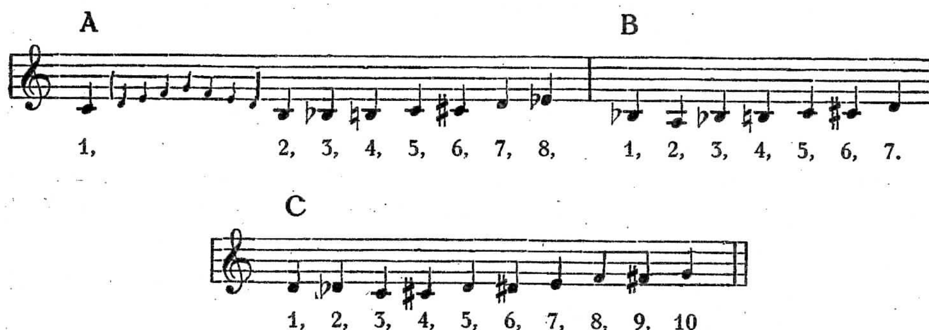
Ovi primjeri (osim br. 3) pjevaju se najprije na konsonante **m, n,** zatim na sve vokale, spojene sa m, n, l, na pr.: ma, na, la, mo, no, lo, i t. d.

Radi vježbe u slobodnom gibanju usnih mišica možemo kod svakog primjera promijeniti pojedine vokale, ali pri tom moramo pjevati sve note u strogom legatu.

Svih osam primjera napisano je u c-duru, ali oni se moraju početi pjevati u onom duru, koji je najbliži koljevci glasa pojedine dionice.

Prvi, četvrti i peti primjer vježba se sa cijelim zborom (A), zatim s niskim (B), onda s visokim glasovima (C), a pjeva se od glasa:

Drugi primjer je samo za niske dionice (Alt — bas), a pjeva se od glasa

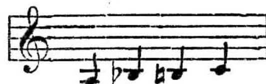

Treći primjer pjeva se od glasa

Šesti primjer pjeva se od glasa

Sedmi i osmi primjer pjeva se od glasa no nikada sa cijelim zborom, nego uvjek posebno niski, a posebno visoki glasovi.

Vježbanjem ovih primjera ne treba pretjerivati, jer to djeluje štetno na glas. Dosta je, da ih kod svakog sata pjeva zbor 10 minuta. Pojedine vježbe izvađaju se najprije poluglasno, onda jačim, na koncu sasvim tihim glasom, a može se i tako udesiti, da se vježba pjeva najprije glasnije, a opetuje tiše ili obratno. Osobito je teško uvježbavanje crescenda i decrescenda, pa se pojedine vježbe moraju tako dugo vježbati, dok nije postignut postepeni i zaobljeni dinamički prelaz. U svakom slučaju treba izbjegavati pjevanje odviše punim glasom, jer to djeluje štetno na glasove pojedinih pjevača, a isto i na boju zvuka cijeloga zbora. Ako ima vremena, dobro je, da pred učiteljem pjeva svaki puta po nekoliko pjevača solo. Učitelj je dužan, da svaka dva mjeseca ispita barem jednom glas svakog pojedinog pjevača. Vježbe IV. poglavlja postizavaju svrhu, ako ih pojedinci i čitavi zbor pjevaju s najvećom pažnjom. Učitelj ne smije kod pjevanja propustiti ni jedan loše postavljeni glas, a do njega stoji, da li će zgodnim načinom prikazati pjevačima važnost lijepog i plemenitog pjevanja. **Proučivši ovo poglavlje svaki pjevač zazire od lošeg i neukusnog pjevanja, a veseli se svakom napretku svoga glasa i glazbenog shvaćanja.**

Relativna vrijednost kajda Do sada su sve vježbe bile pisane u četvrtinskim mjerama, t. j. u onakovim mjerama, u kojima imaju kajde i stanke svoju **normalnu** (redovitu) **vrijednost,** po kojoj vrijedi cijela kajda četiri, polovina dvije, četvrtina jednu vremensku jedinicu. Drugim riječima, cijela kajda traje četiri udarca, polovina dva, četvrtina jedan udarac, te dvije osmine ili četiri šesnaestine jedan udarac.

Osim četvrtinskih mjera najpoznatije su **polovinske** i **osminske mjere.** Kao što u četvrtinskim mjerama uzimamo četvrtinu za **vremensku jedinicu,** tako isto uzimamo u polovinskim mjerama **polovinu,** a u osminskim mjerama **osminu** za vremensku jedinicu.

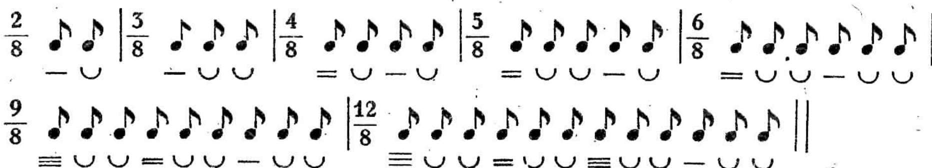
Polovinske mjere U polovinskim mjerama gube kajde polovinu svoje vrijednosti. Cijela kajda vrijedi dvije vremenske jedinice, polovina jednu, četvrtine dolaze dvije, osmine četiri, šesnaestine osam na jednu vremensku jedinicu.

Osminske mjere U osminskim mjerama dobivaju kajde dvostruku vrijednost. Cijela kajda traje osam udaraca (zamaha), polovina četiri, četvrtina dva, osmina jedan; šesnaestine izvađamo dvije, a tridesetdrugine (kajde sa tri zastavice odnosno tri grede) četiri na jedan udarac.

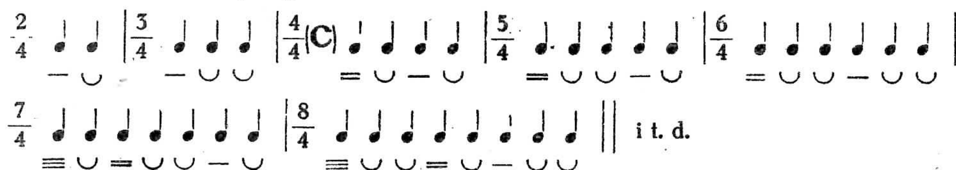
Pregled mjerovrsti Po veličini, odnosno po broju vremenskih jedinica jesu mjere dvodjelne, trodjelne, četverodjelne i t. d., kako to označuje brojnik razlomka.

Prema **vrsti** jesu mjere osminske, četvrtinske, polovinske i t. d., kako to označuje nazivnik razlomka.

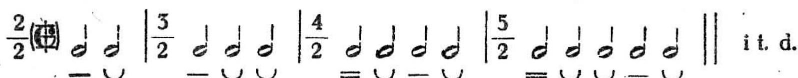
1. osminske mjere:

2. Četvrtinske mjere:

3. Polovinske mjere:

Usporedbe pojedinih mjera:

U vježbi a) izvađa se na udarac jedna četvrtina, dok se u vježbi b) izvađaju dvije četvrtine na jedan udarac.

Vježbe c), d), e) izvađaju se — a po tom i zvuče — potpuno jednako, i ako se pišu na tri različita načina.

Melodički diktati u raznim mjerovrstama.

4. 2/4

5. 3/4

6. 3/8

7. 3/4

8. 3/2

9. 4/4

10.

11.

12.

Četrnaesta vježba. 1. Učenici stvaraju melodije na zadani tekst, uzet iz narodnog pjesništva. Te melodije do osam takta dužine počimaju i svršavaju osnovnim glasom, tercom ili kvintom trozvuka prve stupke, ali mogu početi i svršiti po volji i ukusu pojedinih pjevača i s drugom kojom stupkom.

Evo nekoliko tekstova:

a) Ja posijah lan, baš na Ivanjdan.
b) Tri su ptice goru preletjele.
c) Kiša pada, trava raste, gora zelèna.
d) Divna moja zelen-brda.
e) Jeste li vidjeli moga sinka Janka?
f) Male ptice lakih krila, dižite se vi u zrak.

Uputa. Kad je učitelj pregledao zadani primjer kod svih pjevača, pjevaju redom svaki svoje. Dobre primjere diktiraju zboru sami pjevači. Jedan slabije ispali primjer prepisati će učitelj na ploču, a pjevači neka ga otpjevaju.

Učitelj pita: koji bi od pjevača znao, gdje je u primjeru pogrješka? To može biti kriva ritmizacija, nespretni intervali, melodija se vrti oko jedne note, česta opetovanja jednog te istog glasa, neizraziti ritam i t. d.

Pjevači javljaju se za riječ i po svom ukusu ispravljaju melodiju, dok nije sve u redu. Na koncu uspoređuje učitelj primjer, kakav je bio prije ispra-

vljanja, s onim, što je ostalo nakon ispravka. Ovo je zanimljiva i korisna vježba, jer se njome uče pjevači glazbeno misliti, a učitelj dobiva uvid u duševni život pojedinih pjevača. Jedan te isti tekst može se i više puta uglazbiti, najprije s jednostavnim sredstvima, a onda s ukrasima.

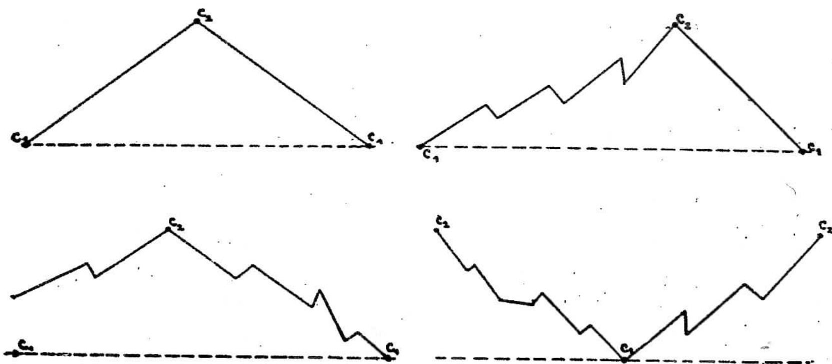

2. Nakon ovih vježba mogu pjevači na svim ritmičkim diktatima prvog, drugog i trećeg poglavlja izgraditi razne melodije.

3. Pojedini pjevači pjevaju koju narodnu melodiju; ostali nastoje, da ju zabilježe kajdama.

4. Neka grade učenici melodije po ovim shemama:

Nepravilno dijeljenje kajda Svaku kajdu možemo dijeliti umjesto na dva, na tri jednaka dijela. Na taj način nastaju **triole** (trojnice). Ako razdijelimo četvrtinu na tri jednaka dijela, dobivamo **osminske triole**

Sve triole, koje su nastale nepravilnom diobom, označujemo lukom i brojkom 3. Glazbeni stavak, u kojemu dolaze uz kajde pravilne razdiobe i triole, mašemo cijelim zamahima, a vremenske jedinice ispunjene triolama brojimo **pr-va-i, dru-ga-i, tre-ća-i, če-tvr-ta.**

a) 2/4

pr-va dru-ga pr-va-i dru-ga-i

b) 2/2

pr-va dru-ga-i pr-va dru-ga-i

c) 2/4

d) 4/4

Ako na dvije vremenske jedinice dolaze tri kajde, nastaje **široka triola** (primjer d).

Osim triola mogu nepravilnom diobom nastati i

duole 3/8

kvartole 3/8

kvintole 2/4

septole 2/4

Petnaesta vježba. 1. Učitelj zadaje nekoliko diktata s uporabom triola.

2. Pjevači mašu lijevom rukom ↓ ↑ a desnom udaraju o klupu

Temeljni i izvedeni glasovi **U razmaku jedne oktave,** na pr. c_1—c_2, **nalazi se osim sedam temeljnih glasova još i drugi glasovi, koje** za razliku od temeljnih **nazivamo izvedenim glasovima.** Izvedeni glasovi označeni su na klaviru, harmoniju i orguljama crnom bojom, pa su malo uzdignuti iznad bijelih tipka, koje predočuju temeljne glasove.

Premjestilice Svaki temeljni glas možemo za jedan odnosno dva polurazmaka povisiti ili sniziti, tako, da pred kajdu, koja označuje glas, stavimo premjestilicu ili predznak (♯ — ♭ — × — ♭♭ — ♮).

Povisujemo **povisilicom** ♯ i dvopovisilicom ×, snizujemo **ponizilicom** ♭ ili dvoponizilicom ♭♭, a prvotnu visinu vraćamo glasu **povratilicom** ♮ ili ♮♮ dvopovratilicom.

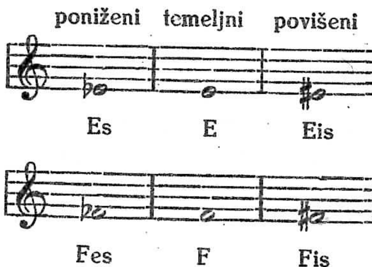
Pamti: **Premjestilice vrijede samo unutar jednog takta!**

One pak **premjestilice,** koje stoje **na početku glazbenog stavka** odmah iza glazbenog ključa, a označuju premjet (dur ili mol), u kojem je pisan taj glazbeni stavak, **vrijede za cijeli glazbeni stavak.** Ako hoćemo na jednom mjestu prekinuti njihovo djelovanje, činimo to pomoću povratilice ♮, čije onda djelovanje traje samo unutar jednog takta.

Za razliku od temeljnih glasova dobivaju povišeni glasovi nastavak **is,** a poniženi nastavak **es.**

U solmizaciji pjevaju se izvedeni glasovi istom slovkom kao i temeljni glasovi, od kojih su nastali.

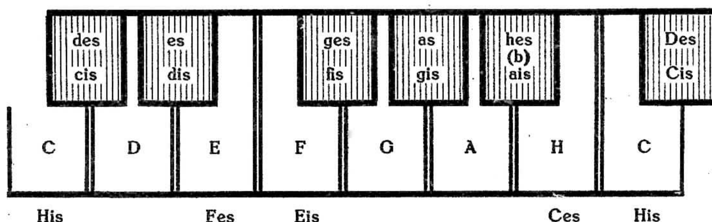

Od izvedenih glasova izvađaju se jednom crnom tipkom po dva:

cis—des	fis—ges	ais—hes (b)
dis—es	gis—as	

Bijelim tipkama izvađaju se slijedeći izvedeni glasovi:

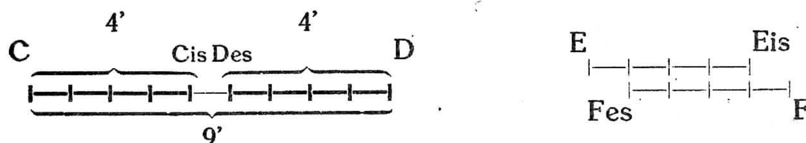
eis izvađa se tipkom F	his izvađa se tipkom C
fes izvađa se tipkom E	ces izvađa se tipkom H

Ovaj odnošaj između temeljnih i izvedenih glasova vlada kod klavira, harmoniuma, orgulja, jer to su instrumenti ugođenog (temperiranog) sustava.

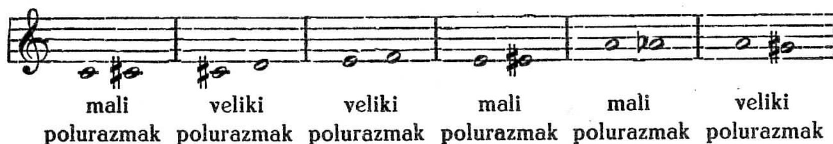
Ljudsko grlo je — kao i gusle — instrumenat naravnog sustava, kod kojeg je mnogo točnije izražen odnošaj između temeljnih i izvedenih glasova.

Ako to hoćemo razumjeti, moramo znati, da je svaki cijeli razmak razdijeljen na devet koma (zareza), a svaki polurazmak na pet koma (zareza). Pomoću premjestilica možemo sniziti odnosno povisiti svaki glas za četiri kome, pa je prema tomu između glasa **Cis** i **Des** razlika od jedne kome. Isto je tako **Fes** za jednu komu viši od **E,** a **Eis** niži za jednu komu od **F.**

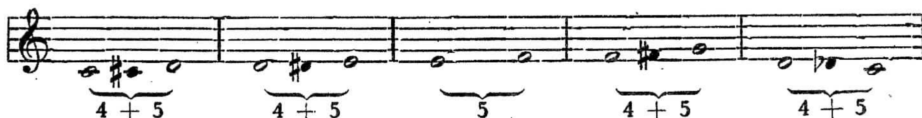
Ovu razliku od jedne kome mora pjevač dobrog sluha smjesta opaziti.

Razmak od pet koma zove se točno **veliki polurazmak,** a razmak od 4' zove se točno **mali polurazmak.** Veliki polurazmak sastoji se od dva razna temeljna glasa, dok je mali polurazmak izveden od jednoga te istoga temeljnoga glasa.

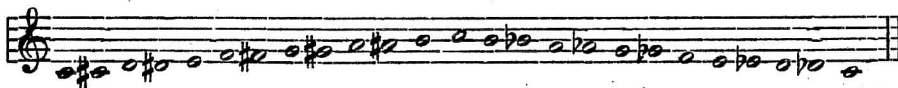

Prema tomu je cijeli razmak (ili velika sekunda) sastavljen iz jednog velikog i jednog malog polurazmaka, a mala sekunda iz velikog polurazmaka, dok se mali polurazmak zove povećana prima.

U temperovanom sustavu izglađena je razlika između **cis** i **des** na taj način, da je **cis** ugođen pol kome više, a **des** pol kome niže, tako, da se oba glasa mogu izvađati jednom tipkom.

Kromatička ljestvica Kromatička ljestvica sastavljena je iz dvanaest polurazmaka.

Dvoglasje **Nakon što je zbor postigao sigurnost u intonaciji i ritmu, dijeli učitelj pjevače u dvije skupine (dionice), u prvi i drugi glas. Dvoglasno pjevanje zadaje pjevačima u prvo vrijeme dosta poteškoća, jer pjevači nisu navikli da čuju osim svojega glasa još jedan viši odnosno niži glas. Zato moraju prve vježbe biti tako pisane, da se miče samo jedan glas, dok drugi stoje u isto vrijeme na jednoj noti.**

Pomak dionica Dvije dionice mogu se pomicati u jednostranom, usporednom i protupomaku.

A

B

C

D

A i B jednostrani pomak. Kod A se miče gornji glas, dok dolnji stoji na mjestu. Kod B obrnuto. Kod C miču se obje dionice u jednom smjeru. Kod D giblju se dionice u protupomaku.

1. prvi glas / drugi glas

2.

3.

4.

5.

6.

Kada se dvoglasni stavak bilježi na jednom crtovlju, stavljaju se kajdama I. glasa vratovi prema gore, a kàjdama drugoga glasa prema dolje.

Harmonički i melodički intervali U dvoglasju susrećemo se sa **harmoničkim intervalima,** kod kojih zvuče oba glasa u isto vrijeme, dočim kod **melodijskih intervala** slijedi jedan glas iza drugoga.

Konsonance i disonance Dva glasa, koja zajedno zvuče ugodno, tvore **konsonancu,** a glasovi, čiji dvoglas pobuđuje u nama osjećaj nemira i prolaznog stanja, tvore **disonancu.**

Harmonične konsonance = prima, kvinta, oktava, terca, seksta.

Harmonične disonance = sekunda, kvarta, septima, te svi povećani i smanjeni intervali.

Kvartu uzimaju neki kao konsonancu, neki kao disonancu.

Mi stojimo na stanovištu, da je kvarta kao harmonički interval disonanca.

Riješenje disonance Dok se kod konsonanca mogu oba glasa micati po volji, određen je kod disonanca pomak svakoj dionici. Pomak, kojim se kod disonanca moraju kretati obje dionice, zove se **riješenje disonance.**

Disonance sekunde, septime i čiste kvarte rješavamo jednostranim pomakom, i to kod sekunde (A) pomakom donjega glasa, a kod kvarte (B) i septime (C) pomakom gornjega glasa. Povećanu kvartu i smanjenu kvintu rješavamo protupomakom (D).

Kanon Kanon je takav dvoglasni ili višeglasni stavak, u kojemu izvađaju pojedine dionice u razmaku od nekoliko vremenskih jedinica jednu te istu melodiju.

Kod znaka ⊕ upada druga dionica pjevajući prvi takt.

1.

2.

3.

4.

5.

Uputa. Sve kanone pjeva najprije prva polovina zbora prvi glas, a druga polovina drugi glas, zatim se izmjenjuju glasovi; prva polovina pjeva drugi glas, a druga polovina prvi glas.

Čistom intonacijom prvoga unisona na glasu *Re* u drugom poglavlju ove knjige za vrijeme učenja vokalizacije, učinjen je prvi odlučni korak u glazbenoj naobrazbi zbora. Sličan je takav napredak i prvi točno otpjevani dvoglasni stavak. Kao što mnogi pjevači nisu mogli odmah čisto prihvatiti glas *Re*, tako se isto u prvo vrijeme mnogi ne mogu priviknuti na izvađanje harmoničkih intervala. Svakako je laglje intonirati i čisto pjevati gornji glas, koga — i ako ne uvijek s pravom — nazivamo **melodijom** za razliku od donjeg glasa **pratnje.** Međutim prema pravilima glazbene nauke mogu oba glasa biti i jedno i drugo, t. j. i melodija i pratnja, a može i svaki glas za sebe biti samostalna melodija, tako, da se dvoglasni stavak može sastojati iz dvih potpuno različitih melodija. Naravno, da takve dvije melodije moraju biti u posebnom harmoničkom odnosu kako to propisuju pravila **kontrapunkta,** t. j. nauke o samostalnom vođenju dionica i o njihovom međusobnom odnošaju.

Tempo **Tempo je brzina, kojom kod izvađanja glazbenog stavka slijede vremenske jedinice jedna iza druge.**

Vježbe izvađaju se u umjerenom tempu, niti prebrzo, a niti prepolagano, tako, da svaka vremenska jedinica (svaki udarac) traje od prilike jednu sekundu.

Ostali glazbeni stavci izvađaju se prema njihovom karakteru (osebini) brže ili polaganije. Vesele pjesme pjevaju se brže i življe, dok se žalosne otežu.

Na početku glazbenog stavka stoji obično **oznaka tempa,** u kojemu se taj glazbeni stavak mora izvađati.

Tempo može se točno ustanoviti pomoću posebne ure, koja je u glazbenom svijetu poznata pod imenom „Mälzelov metronom" (skraćeno M. M.). M. M. ♩ = 60 znači, da se po Mälzelovom metronomu mora u jednoj minuti izvesti šezdeset četvrtinskih vremenskih jedinica. To je tempo, u kojemu pjevamo vježbe.

Oznake tempa Evo nekih oznaka tempa, koje se najčešće upotrebljavaju, prema „Elementarnoj teoriji muzike" od Franje Dugana:

Polagana tempa (M. M. ♩ = 42—72)

Largo = široko *Adagio* = otezito *Lento* = sporo

Umjerena tempa (M. M. ♩ = 72—96)

Andante = hodajući (običnom brzinom) *Moderato* = umjereno
Sostenuto = zadržavajući

Brza tempa (M. M. ♩ = 96—180)

Allegro = veselo, brzo *Vivo (vivace)* = živo, živahno
Presto = naglo

Ti se termini upotrebljavaju u raznim stupnjevima (u komparativu i superlativu).

Nastavci *„etto“* i *„ino“* umanjuju značenje riječi, na primjer: *largo* = široko; *larghetto* = manje široko; *allegretto* = manje veselo; *andantino* = manje mirno, dakle brže.

Komparativ opisuje se u talijanskom jeziku time, da se pridjevu dade riječ *più*. Nastavak za superlativ je *„issimo“*, na pr. *Larghissimo* = najširje.

Za točniju oznaku tempa dodaju se navedenim tempima riječi:

ben = dobro
non = ne
poco = malo
molto = mnogo
poco a poco = malo po malo
sempre = uvijek, neprestano
quasi = kao
meno = manje
più = više
tanto = toliko
assai = vrlo, veoma
troppo = odviše
non tanto = ne toliko

Na primjer: *Allegro ma non tanto* = brzo, ali ne odviše
più Allegro = brže
Allegro molto quassi presto = vrlo brzo, kao naglim tempom.

Oznake za prekid tempa:

calando (cal) = umirujući (tempo i jakost tona)
ritenuto (riten) = zadržano (odnosi se na manje grupe vremenskih jedinica, koje se imaju laglje izvesti)
ritardando (rit) = zaustavljajući (odnosi se na veću grupu vremenskih jedinica, koje se imaju izvađati sve polaganije)
rallentando (rall) = usporujući
accellerando (accel) = ubrzajući
stringendo (string) = žureći, goneći
più moto = više gibanja
più mosso = jače pokrenuto
più stretto = više tijesno (skráćeno, t. j. brže).
tempo rubato = tempo, koji može izvađač svojevoljno mijenjati.
senza tempo = bez stalnoga tempa
a piacere / *ad libitum* = po volji
colla parte = tempo po glavnoj dionici.

Kad se iza promjene glavnog tempa ima ponovno uspostaviti glavni (prvi) tempo, naznačujemo to izrazima *„a tempo“* (u tempu) ili *„tempo primo“* (prvi tempo).

Ako se unutar glazbenog stavka mijenja takt, na pr. $\frac{2}{4}$ — $\frac{6}{8}$ ili $\frac{2}{4}$ — 𝄵, a unatoč ove promjene mora ostati isti tempo, označuje se to riječima: *„l'istesso tempo“*.

Ako se trajanje jedne kajde mora produljiti osobito na kraju glazbenog stavka, označuje se to „koronom“ 𝄐.

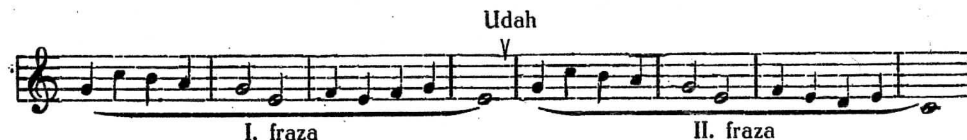
O izražaju Glazbeni stavci mogu se izvađati različitim izražajem. Pjesme od kola pjevaju se veselim načinom, svatovske pjesme svečano, a crkvene pobožno.

Kod pjevanja postizavamo izražaj deklamacijom, zatim bojom glasa, koju možemo usnicama i usnom šupljinom udesiti, da bude svijetla ili tamna.

Izražaj ovisi i o našem duševnom raspoloženju, koje moramo u sebi sugestijom stvoriti već prije, nego što počnemo pjevati, tako, da će odgovarati ugađaju (Stimmung) pjesme, koju izvađamo.

O fraziranju Da bude izražaj potpun, moraju pjevači pravilno frazirati. **Pod fraziranjem razumijeva se takova izvedba glazbenog stavka, kod koje su svi glasovi jedne glazbene misli povezani u cjelinu, dok su pojedine fraze odijeljene kratkim stankama:** udasima ili odasima (Luftpause).

Kod udaha udišemo, a kod odaha prestajemo na časak s izdisanjem, Odah se upotrebljava na mjestima, gdje moramo svršiti kratku frazu, a pluća su nam još puna zraka. Fraze označujemo lukom, a znakovi za udah jesu slijedeći: ', I, V.

Kao vježbe za predavanje (Vortrag) služiti će nam narodne i umjetne popijevke.

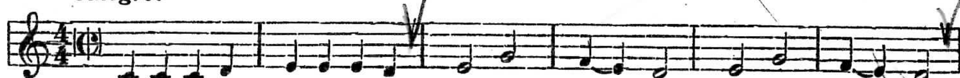
Vježbe za predavanje.

1. O Jelo, Jelice.

2. Zaspal Janko.

Allegro.

Tekst ove pjesme nađen je u jednom rukopisu iz XVI. stoljeća, koji, prenesen u moderni pravopis, glasi:

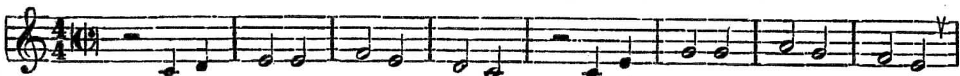
Zaspal Janko pod jablankom,
Na njemu je srebren pojas,
A na ruci zlatna burma.
Mimu idu tri divojke,
Med sobum su govorile,
Što bi koja izvolila . . .

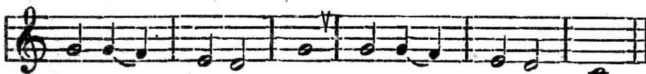
Nut prva je govorila:
Ja bi pojas izvolila.
A druga je govorila:
Ja bi burmu izvolila.
A tretja je besedila:
Ja bi Janka izljubila,

Jer bi pojas izderala,
A burmu bi pogubila.
Meni Janko sve do vika
I vu Janku moja dika.
Il ovako ili onako,
Meni Janko sakojako.

3. V jutro rano.

Andante.

2. Srećal sam si devojčicu z vrta šetajuć,
3. V pravoj ruki nosi cvetje, kaj si podišim.

4. Jednu sem ružu mel.

Je-dnu sem ru-žu mel, pak sem ju zgu-bil. Je-dnu sem ru-žu mel,
pak sem ju zgu-bil. Je-dnu sem ru-žu mel, pak sem ju zgu-bil.

2. Rožica črlena, daj mi se javi,
3. Bolše te čuval bum, na srcu nosil.

5. Sinoć Ive.

Andante.

Si-noć I-ve iz No-vo-ga do-šal, si-noć I-ve, slu-ga moj,
iz No-vo-ga do-šal. Ho-ja-na, hoj, ro-žo be--la,
ro-žo be-la i ru-me-na, tra-vo ze-le-na, oj.

6. Kiša pada.

Ki-ša pa-da, tra-va ra-ste, go-ra ze-le-na. Ki-ša pa-da, tra-va ra-ste,
go-ra ze-le--na.

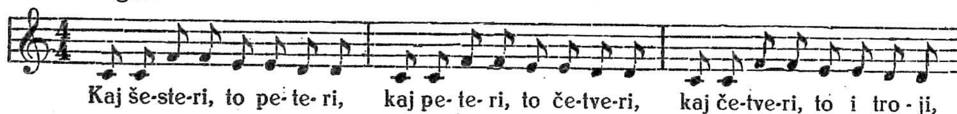
Na toj gori jedno drvo,
Tanko visoko,
Pod njim sjedi moja draga,
A ja pokraj nje.

7. Šesteri su dolazili.

Largo.

Allegro.

Molto meno mosso

Largissimo.

8. Vozila se.

Puna šajka mladih divojaka,
Barka im je od suhoga zlata,
Jedra su im tanke vezenice,
Vesla su im srebrom posrebrena.

9. Čuk sedi.

On gledi grlicu bez para,
On gledi, tužno premišlava.
Hodi sej, grlica bez para,
Nejdem ne, ar me majka kara.

10. Veselo sada.

Veselo i živo. Vatroslav Lisinski.

Veselo sada, veselo svi,
Veselo poju ptice u šumi.
Radost nam tako
Svatko razumi,

Pjevajmo i mi, nek se razlije
Veselje, koje srce nam grije.
Pjevajmo skupa veselo svi.

Narodne popijevke stvarali su stoljećima pojedini narodni pjevači, koji su pjevali bez ikakve glazbene naobrazbe, onako od srca, kao što pjeva ševa u polju i slavulj u lugu.

Te pjesme prihvatio je najprije narod iz onoga kraja, zatim su se proširile neke više neke manje, a ima ih i takovih, koje su postale svojinom cijeloga naroda.

Umjetničke popijevke i skladbe stvaraju glazbeno naobraženi ljudi, koji su nadareni posebnim darom od prirode, a to su skladatelji (kompozitori).

Uputa. Ako ima vremena, dobro je, da (nakon što je zbor naučio pjevati pojedine pjesme) svaki pjevač otpjeva iste sam, kako bi mu učitelj mogao ispraviti pogrješke kod tvorbe glasa. Osim toga paziti će učitelj, da li pjevač udovoljuje zahtjevima ritma i čiste intonacije.

Pjevaj uvjek u prozračenim prostorijama!

Višeglasni zborovi **Višeglasni zborovi mogu biti mješoviti, muški ili ženski.**

Mješoviti zborovi su obično **četveroglasni,** a imaju ove dionice: **sopran—alt—tenor—bas.** Četveroglasni **muški zborovi** sastavljeni su iz ovih dionica: **Tenor I.—Tenor II.—Bas I.** (bariton)—**Bas II.**

U troglasnom ženskom zboru pjeva I. glas (prvi sopran), II. glas (drugi sopran) i III. glas (alt).

Partiture U višeglasnom zboru pjevaju pjevači iz dionica ili iz partitura. Potonje je svakako bolje, jer imaju pregled nad onim, što pjevaju druge dionice, pa se laglje mogu snaći.

Sopran i alt čitaju kajde po guslenom ključu, tenori isto tako, samo im glas zvuči oktavu dublje, basi čitaju po basnom ključu.

Partitura četveroglasnog mješovitog zbora pisana na četiri sistema:

Više puta pišu se četveroglasni mješoviti zborovi na tri crtovlja (sistema), i to sopran i alt na jednom crtovlju (note soprana s vratovima prema gore, a note alta s vratovima prema dolje), dok muške dionice tenor i bas imadu svaka svoje crtovlje.

Ako je partitura za mješoviti zbor pisana na dva sistema, pjevaju tenori po basnom ključu.

Sopran
Alt

Pje-smom za dom

Tenor
Bas

U četveroglasnom muškom zboru pjevaju tenori I. i II. po guslenom, a basi I. i II. po basnom ključu. Partitura pisana je obično na dva sistema, a može biti radi boljeg pregleda i na četiri sistema, tako da ima svaka dionica svoje crtovlje.

Tenor I.
Tenor II.

Pje-smom za dom

Bas I.
Bas II.

Kod troglasnog ženskog zbora najobičniji je ovaj raspored:

I. glas
II. glas

Pje-smom za dom

III. glas

Skromno je naše znanje nakon što smo svršili gradivo „Prvog nauka o glazbi", ali je dostatno, da nam bude čvrstom osnovkom za daljni sistematski rad oko proučavanja izražajnih sredstava glazbene umjetnosti.

LITERATURA

Janko Slogar: **Elementarna teorija glazbe i pjevanja.** Više izdanja u nakladi autora.

Franjo Dugan: **Elementarna teorija muzike.** — Zagreb, 1922. Edition Rirop.

Zlatko Špoljar: **Elementarna teorija muzike i pjevanja.** — Zagreb, 1927. III. prošireno izdanje „Narodne knjižnice".

Franjo Lucić: **Elementarna teorija muzike i pjevanja.** — Zagreb, 1927. II. izdanje. Stjepan Kugli.

Vjekoslav Klaić: **Hrvatska pjesmarica.** — Zagreb, 1893. Naklada Matice Hrvatske.

Vjenceslav Novak: **Pjevačka obuka u pučkoj školi.** — Zagreb, 1892. Knjižara Dioničke tiskare.

Vjenceslav Novak: **Priprava k nauci o glazbenoj harmoniji.**

Adolf Cmiral: **„Jaro". Škola pro dospělejši mladež.** — Praha, 1920. Nakladem hudební budce.

Piotr Maszynski: **Sveukupna djela.** — Warszawa, Gebetner i Wolf.

Max Battke: **Sveukupna djela.** — Berlin, Chr. Friedrich Vieweg.

Gustav Götze: **Deutsche Gesangschule.** — Berlin, Chr. Friedrich Vieweg.

Traugott Ochs: **Praktische Chorgesangschule.** — Berlin, Chr. Friedrich Vieweg.

Harold B. Maryott: **Musical Essentials.** — New-York, The John Church Company.

ZAKLADA TISKARE NARODNIH NOVINA U ZAGREBU

Promemó Slovko 1 [illegible] d 50

Mikulin 1

Splošni vojz 1 〃 — d 50

Klinger 1 〃

Lipus 1 〃

ukupno 6